

**SİDKÎ PAŞA'NIN ALEGORİK BİR ESERİ:
BERF Ü BAHÂR**

*Mehtap ERDOĞAN**

ÖZET

Sıdkî Paşa, 17. yüzyılda yaşamış bir divan şairidir. Divan, Gazavât-ı Sultân Murâd-ı Râbi' ve Berf ü Bahâr olmak üzere üç eseri bulunmaktadır. Bu çalışmada Sıdkî Paşa ile eserleri hakkında bilgi verilmiş ve onun alegorik bir özellik gösteren ve kısmen münâzara tarzında yazılmış Berf ü Bahâr adlı eseri incelenmiştir. Çalışmanın sonunda Berf ü Bahâr metni bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sıdkî Paşa, 17. yüzyıl, nesir, münâzara, alegori

**SİDKÎ PAŞA'S A ALEGORIC WORK:
BERF Ü BAHÂR**

ABSTRACT

Sıdkî Paşa is a divan poem who was live at 17. century. He has got three achievements called Divan, Gazavât-ı Sultân Murâd-ı Râbi' and Berf ü Bahâr. In this work about Sıdkî Paşa and his achievements has been informed and his achievement called Berf ü Bahâr that is written partly with debate style has been examined. Text of Berf ü Bahâr has been added in end of the work.

Key Words: Sıdkî Paşa, 17. century, prose, debate, allegory

* Arş. Gör., Cumhuriyet Üniversitesi.

Giriş

Alegori, anlatıma canlılık ve etkileyicilik katmak için bir duygu, düşünce, dilek veya olayı sembolik bazı varlıklar ve onlara ait özelliklerle anlatmaktır. Divan edebiyatında da kahramanları hayvanlar, cansız varlıklar veya soyut kavramlar olan eserler vardır. Bu tür eserlerin adlandırılmasında daha çok münâzara kavramı tercih edilmiştir.¹ Arapça bir kelime olup nazar kökünden türeyen münâzara, terim olarak gerçeğin bilinmesine yönelik tartışmaların yöntem ve kurallarını araştırıp belirleyen ilmî bir disiplini ifade eder.² Edebî bir terim olarak münâzara, çoğunlukla ilkbahar-kış, kalem-kılıç, âşık-maşuk, rind-zahid, cömertlik-cimrilik, ihtiyarlık-geçlik, evli-bekâr gibi birbirine zıt görünen kavramlar arasındaki tartışmayı esas alan manzum, mensur veya manzum-mensur karışık olarak kaleme alınan eserlerdir. Hem divan edebiyatında ve hem de halk edebiyatında örnekleri bulunan münâzaralar, müstakil olarak yazılabileceği gibi mesnevilerin ve manzum-mensur olarak yazılmış eserlerin bir bölümü olarak ve dedim-dedi şeklinde karşılıklı konuşmaya dayalı kısa şiirler şeklinde karşımıza çıkmaktadırlar.

Gerek divan edebiyatında gerekse halk edebiyatında olsun münâzara tarzında yazılmış ilk şiir örneklerinin Türk edebiyatına ait olduğu görüşünü, M. Fuad Köprülü “Arap ve İran edebiyatında mevcut olan münâzara tarzı, Türk halk edebiyatının te’siri altında doğmuş ve neslen Türk olan İran şairleri vasıtasıyla İran edebiyatına ve sonra da Arapça yazan Horasan şairleri vasıtasıyla Arap edebiyatına intikal etmiştir”³ şeklinde dile getirmektedir. Ayrıca “Dîvânü lügati’t-Türk’ün çeşitli yerlerinde bulunan otuz beş dörtlükten ibaret bahâr ile kışın münâzarası bu tarzın Türk edebiyatında çok eskiye dayandığını düşündürmektedir.”⁴

Tespit edilebildiği kadarıyla edebiyatımızda mevcut münâzaralar şunlardır:

¹ Menderes Coşkun, “*Klâsik Türk Şiirinde Mürekkep İstiare, Temsili İstiare ve Alegori*”, Bilig, S.38, 2006, s.58,61.

² Yusuf Şevki Yavuz, “*Münâzara*” maddesi, TDV İslam Ansiklopedisi, C.31, s.576.

³ Ayşe Yücel, “*Türk Edebiyatında Münâzara ve Şenlik’in Münâzaraları*”, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Dr. Himmet Biray Özel Sayısı, s.325.

⁴ M. Fatih Köksal, “*Münâzara-Türk Edebiyatı*” maddesi, TDV İslam Ansiklopedisi, C.31, s.580.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

“XV. Yüzyıl

Yûsuf Emirî: Beng ü Çağır (Çağatayca)

Ahmedî: Sazlar Münâzarası

Molla Lütfî: Harnâme (Eşek ile Uslu Hikâyesi)

Yakînî: Ok-Yay Münâzarası

Necâtî: Münâzara-i Gül ü Hüsrev

XVI. Yüzyıl

Uzun Firdevsî: Münâzara-i Seyf ü Kalem

Lâmiî Çelebi: Münâzara-i Sultân-ı Bahâr u Şitâ, Şerefü'l-İnsân, Münâzara-i Nefs ü Rûh

Gazâlî Deli Birader: Dâfiu'l-gumûm ve Râfiu'l-hümûm

Fuzûlî: Beng ü Bâde

Latîfî: Münâzara

Alâî: Münâzara-i Derviş ü Ganî

Derviş Şemseddîn: Deh Murg

Şerîf: Münâzara-i Tûtî bâ-Zâğ

Gedâyî: Beng ü Bâde

Nev'î Yahyâ: Münâzara-i Tûtî bâ-Zâğ

Şemseddîn Sivâsî: Gülşen-âbâd

Manastırlı Celâl Efendi: Sa'd ü Sa'îd

Naîmî-i Hamîdî: Münâzara-i Seyf ü Kalem

Kınalızade Ali Çelebi: Seyf ü Kalem

XVII. Yüzyıl

Fürûgî Derviş Ahmed: Münâzara-i Ganî vü Fakîr

Sıdkî: Risâle-i Berf ü Bahâr

Vardarlı Fazlî: Mahzenü'l-esrâr

Gazi Giray: Kahve ile Bâde, Gül ü Bülbül

Şabanzâde Mehmed Efendi, Münâzara-i Tîg u Kalem

Fasîh Ahmed Dede: Münâzara-i Gül ü Mül, Münâzara-i Rûz u Şeb

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

Bahâ: Münâzara-i Efyûn u Bâde vü Beng, Der-Hikâyet-i Elf
Abdâl

XVIII. Yüzyıl

Şâkir-i Enderûnî: Kilk ü Dil

Sünbülzâde Vehbî: Şevk-engîz

XIX. Yüzyıl

Abdî: Münâzara-i Nutk-ı Bî-pervâ vü Akl-ı Dânâ

Emin Hilmi: Muhâkeme-i Ye's ü Emel

Cemâl: Muhâverât-ı Seyf ü Kalem

Sâlim b. Ahmed: Muhâvere-i Rind ü Zâhid

Memduh Paşa: Eser-i memdûh

Mehmed Bahâeddin: Seyf ü Kalem"⁵

Her ne kadar Berf ü Bahâr, yukarıda münâzara tarzında yazılmış eserler içerisinde yer almış olsa da eser tam olarak münâzara özelliği göstermemektedir. Berf ü Bahâr'da hikâyenin başkahramanları olan Kar ile Bahâr'ın karşılıklı bir diyaloguna ya da Lâmi'î'nin eserinde olduğu gibi iki sultanın mektuplaşmalarına rastlanmaz. Sadece casuslar aracılığıyla birbirlerinin eylemlerinden haberdar olurlar ve kendilerince tedbir almaya çalışırlar. Eserde esas

⁵ M. Fatih Köksal, *a.g.mad.*, s.581. Münâzara için ayrıca bkz.: Agah Sırrı Levend, **Türk Edebiyatı Tarihi** C.I, Ankara 1988, s.140-141.; Meserret Diriöz, *"Türk Edebiyatında Münâzara"* Millî Kültür, C.2, S.1, s.20-22.; Hasan Aksoy, *"Münâzara"* maddesi Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C.6, Dergâh Yayınları, s.468-469.; Sadettin Eğri, **Bir Bursa Efsanesi Münâzara-i Sultân-ı Bahâr Bâ-Şehriyâr-ı Şitâ**, Kitabevi Yayınevi, İstanbul 2001.; Ahmet Tanyıldız, *"Fırdevsî-i Tavil Münâzara-i Seyf ü Kalem"*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara 2005.; Ahmet Tanyıldız, *"Uzun Fırdevsî ve Münâzara-i Seyf ü Kalem'i"*, Türklük Bilimi Araştırmaları, S.22, Niğde 2007, s.163-188.; Nurgül Sucu, *"Sâlim ve Muhâvere-i Rind ü Zâhid Adlı Eseri"*, Türklük Bilimi Araştırmaları, S.22, Niğde 2007, s.119-148.; Recai Kızıltunç, *"Bursalı Lami-i Çelebi'nin Münâzara-i Sultan-ı Bahâr Ba-Şehriyâr-ı Şita Eseri"* (*İnceleme-Edisyon Kritikli Metin*) (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum 2005.; Feridun Hakan Özkan, *"Şaban-zade Mehmed Muhteşem ve Münâzara-i Tiğ u Kalem'i"*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon 1997.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

olarak, söz konusu iki hükümdar mevsimin Gülşen-âbâd şehrine hâkim olmak istemeleri işlenmektedir.

Berf ü Bahâr ile ilgili başka ayrıntılara geçmeden önce eserin sahibi Sıdkî Paşa ve onun diğer eserleri hakkında kısaca bilgi vermek istiyoruz.

Sıdkî Paşa'nın Hayatı⁶

Kaynaklara göre Sıdkî Paşa'nın asıl adı Mustafa ya da Ahmed'dir. Ancak kendisinin yazmış olduğu aşağıdaki beyit adının açıkça Mustafa olduğunu ortaya koymaktadır.

Böyle resm itdirdi tevķî'-i sa'âdet nakşını

Bende-i tuğra-keşîñ 'abd-i ĥaķîriñ Mustafâ (N.2-6)

Bununla birlikte kaynaklardaki farklılıklar göz önüne alınarak asıl isminin Mustafa Ahmed veya Ahmed Mustafa olduğu da düşünülebilir.

Sıdkî Paşa, Tosya kasabasında doğmuştur. Kaynaklarda doğum tarihi ile ilgili bilgi bulunmayan şairin ölüm tarihi olarak da farklı yıllar gösterilmektedir. Ancak divanın sonunda "Tamâm şod taħrîr-i îñ dîvân-ı bî-hemtâ-yı merĥûm u mağfûr Ĥazret-i Şıdkî Pâşâ be-ibtidâ-yı mâh-ı Cemâziye'l-evvelî 1071" şeklinde bir kayıt bulunmaktadır. Bu istinsah kaydında 1071 yılında Sıdkî Paşa'dan merĥûm ve mağfûr diye bahsedildiğine göre onun ölümü için ağırlıklı olarak verilen 1073 yılının geçerliliğini yitirdiğini ve şairimizin 1071

⁶Sıdkî Paşa hakkında bilgi için bkz.: Abdülkerim Abdülkadiroğlu, İsmail Belig, **Nuhbetü'l-Âsâr Li-Zeyl-i Zübdeti'l-Eş'âr**, "Sıdkî Paşa" maddesi, Ankara 1985, s.263, 264.; Pervin Çapan, Mustafa Safâyî Efendi, **Tezkire-i Safâyî**, "Sıdkî Paşa" maddesi, AKMB. Yayınları, Ankara 2005.; Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı, Mehmet Nâil Tuman, **Tuhfe-i Nâilî**, "Sıdkî Paşa" maddesi, C.II, Bizim Büro Yayınları, Ankara 2001, s.552, 553.; Mehmed Süreyyâ, **Sicill-i Osmânî**, "Sıdkî Paşa" maddesi, C. III. İstanbul 1311.; Müstakim-zâde, **Mecelletü'n-Nisâb**, "Sıdkî Paşa" maddesi, Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi Bölümü, No: 628, v.292a.; Abdülkadir Özcan, Şeyhî Mehmed Efendi, **Vakâyi'u'l-Fuzalâ**, "Sıdkî Paşa" maddesi, C. I, İstanbul 1989, s.675, 676.; Ahmet Resmî, **Sefinetü'r-rü'esâ (Halifetü'r-rü'esâ)**, "Sıdkî Paşa" maddesi, Taşbaskı, İstanbul 1269, s.36; Kâşif Yılmaz, Güftî, **Teşrifatü's-şu'arâ**, AKMB. Yayınları, Ankara 2001.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

veya 1071'den önceki belirleyemediğimiz bir tarihte vefat ettiğini söyleyebiliriz.

Sıdkî Paşa'nın yaşadığı dönem IV. Murad, I. İbrahim ve IV. Mehmed'in saltanat yıllarına rastlamaktadır. Divanda da bu adı geçen padişahlar için yazılmış çeşitli manzumeler bulunmaktadır. Ayrıca divanda kendisi için doğrudan bir şiir yazılmış olmamakla beraber I. Ahmed'in de adı IV. Murad'ın babası olması dolayısıyla geçmektedir. Şairimizin doğum tarihini bilmediğimiz için I. Ahmed zamanında yaşayıp yaşamadığı konusunda tam bir hüküm veremiyoruz. Ancak I. Ahmed'in 1603-1617 yılları arasında hükümdarlık yapmış olması Sıdkî Paşa'nın Sultan Ahmed zamanında da yaşamış olabileceği ihtimalini ortaya çıkarmaktadır.

Sıdkî Paşa'nın eğitimi hakkında kaynaklarda fazla bir bilgi bulunmamaktadır. Onunla ilgili olarak kaynaklarda üzerinde en çok durulan konu almış olduğu görevlerdir.

Sefînetü'r-Rü'esâ'ya göre Sıdkî Paşa önce Sadrazam Hüseyin Paşa'nın tezkirecisi sonra 1038'de defter emini olur. İbrahim Han zamanında reisülküttablık rütbesine ulaşır. Sicill-i Osmanî'den Sıdkî Paşa'nın dört kez reisülküttab olduğunu öğrenmekteyiz. Sıdkî Paşa son olarak Tamaşvâr valiliği yapmıştır.

Sıdkî Paşa'nın Edebî Kişiliği

Sıdkî Paşa hakkında bilgi veren kaynaklar onun edebî kişiliği üzerinde fazla durmamıştır. Sanatıyla ilgili olarak kaynaklarda "... şi'r ü inşâda mâhir ve kalem-rev-i iklim-i 'irfânda 'adîli nâdir, pür-ma'rifet ..."⁷, "Şi'r ü inşâda vâye-dâr bir zât-ı mehâsin-şi'âr olmağın ..."⁸ şeklinde ifadelerle rastlanmaktadır. Vakâyi'u'l-Fuzalâ'da divanı mükemmel olarak nitelendirilir: "Âşârlarından müretteb ve mükemmel dîvân-ı belâgat-'unvânları vardır."⁹

Kaynaklar Sıdkî Paşa'dan daha çok bir devlet adamı olması dolayısıyla bahsetmiş, şairliği üzerinde pek durmamış yalnız "şiir ve inşâda mahir", "şiir ve inşâdan vâye-dâr" demekle yetinmiştir. Bu durumda Sıdkî Paşa'nın divanı onun edebî yönü hakkında hüküm vermemizi sağlayacak önemli bir kaynak olmaktadır.

⁷ Pervin Çapan, *a.g.e.*, s. 338.

⁸ Ahmet Resmî, *a.g.e.* s.36.

⁹ Abdülkadir ÖZCAN, *a.g.e.*, s. 675, 676.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

Sıdkî Paşa mutasavvıf bir şair değildir. Divanda tasavvufi birkaç beyit, bir tevhid ve bir na'tın dışında dinî içerikli şiire rastlanmaz. Bu nedenle onun şiirlerinde derinlerde ikinci bir anlam bulmak her zaman mümkün olmaz.

Bununla birlikte belki de Sıdkî Paşa'nın bir devlet adamı olması, önemli görevlerde bulunması, söz konusu kaynaklardan ve şiirlerinden anladığımız kadarıyla zaman zaman savaflara katılması veya katılmak istemesi, pek çok fetihlere şahitlik etmesi, kısacası yaşadığı dönemin önemli bir yanını oluşturan savaflarla, fetihlerle iç içe olması hançer, ok, kılıç, yay, gürz, top, tüfek, silah gibi birçok savaş araç gereçleriyle terimlerinin onun şiirlerinde önemli bir yer tutmasını ve şahid olduğu bazı tarihî olayların şiirlerine yansımaları sağlamıştır. Öyle ki bu kavramlar bazen bir savaş dolayısıyla gerçek anlamlarında kullanıldığı gibi bazen de sevgilinin kaşları, gözleri ve bakışlarının yaralayıcı özelliği göz önünde tutularak yapılan benzetmelerin yanında farklı durumları ifade etmek için de kullanılmıştır.

Bunun dışında savaş araç gereçlerinin çokça kullanıldığı ve gürültülü bir savaş ortamının gözler önüne serildiği beyitlerin sayısı hiç de az değildir.

Kaynaklarda her ne kadar Sıdkî Paşa'nın eğitimi hakkında bir bilgi verilirse de onun nişancılık, reisülküttaplık hatta valilik gibi görevlerde bulunması iyi bir eğitim aldığına göstergesidir. Ayrıca divanında bulunan Farsça şiirler onun şiir yazabilecek derecede Farsça bildiğini ortaya koyar. Sıdkî Paşa gerektiği ölçüde şiir bilgisine de sahiptir.

Sonuç olarak divandaki nazım şekillerinin şekil ve muhteva özelliklerini ve kaynakların onun hakkında söylediklerini göz önünde bulundurarak Sıdkî Paşa'nın döneminin orta dereceli bir şairi olduğunu söylemek mümkündür.

Sıdkî Paşa'nın Eserleri

Sıdkî Paşa'nın Berf ü Bahâr, Gazavât-ı Sultân Murâd-ı Râbi risaleleri ve divanı olmak üzere üç eseri bulunmaktadır. Ancak Osmanlıca kaynaklarda bunlardan yalnızca divana değinilmiştir.

“Âşârlarından müretteb ve mükemmel dîvân-ı belâgat-‘unvânları vardır.”¹⁰

“Dîvân-ı şi‘ri vardır.”¹¹

¹⁰ Abdülkadir Özcan, *a.g.e.*, s. 675, 676.

¹¹ Mehmed Süreyyâ, *a.g.e.*, s. 225.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

Berf ü Bahâr'a geçmeden önce Sıdkî Paşa'nın diğer iki eseri hakkında da kısaca bilgi vermek istiyoruz.

1. Divan¹²: Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye Bölümü, No: 1103/3, v. 2-54, 53 varak.

Antalya Akseki İlçe Halk Kütüphanesi, Demirbaş No: 213, 60 v.

Sıdkî Paşa Divanı manzum ve mensur karışık olarak yazılmış bir dibace ile başlar. Divanda Farsça 4 kaside, 5 gazel, 2 tarih ve 1 adet mesnevi; Türkçe 16 kaside, 71 gazel, 3 tarih, 1 tahmis, 6 kıt'a, 4 nazm ve 1 adet mesnevi mevcuttur. Bu manzumelerin hiç birinde başlık kullanılmamıştır.

2. Gazâvat-ı Sultân Murâd-ı Râbi¹³: Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye Bölümü, No: 1103/3, v. 76b-138b, 63 varak.

Bu eserde IV. Murad'ın 1635 yılındaki Revan Seferi ve Revan Kalesi'ni alışı anlatılmaktadır. Mensur olan eserde yer yer Arapça, Farsça, Türkçe manzum parçalar da bulunmaktadır. Revan Kalesi'nin fethinin ayrıntılarıyla anlatıldığı bu eserde Kale'nin fethini tebrik için Sıdkî Paşa tarafından yazılmış olan 47 beyitlik güzel bir kaside de mevcuttur. Sıdkî Paşa bu sefere görevli olarak bizzat katılmış, izlenimlerini ve gördüklerini detaylı olarak neredeyse günü gününe anlatmıştır. Osmanlı tarihi açısından da önem taşıyan bu eser, 8 beyitlik manzum bir kısım ile sona ermektedir.

3. Berf ü Bahâr: Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye Bölümü, No: 1103/2, v. 55b-75b, 20 varak.

Berf ü Bahâr, içerisinde yer yer manzum parçaların bulunduğu, kahramanları alegorik mensur bir hikayedir. IV. Murad'a sunulan eserde alegorik olarak Bahâr ve Kar'ın savaşı ve birbirlerinin yerine geçme mücadelesi ele alınmaktadır. Eserde dört mevsimden de bahsedilmekle beraber asıl olarak Kış ve Bahâr üzerinde durulmaktadır. Berf ü Bahâr'da anlattığı hikâyeyi "Fesâne-i nâ-şinîde ve hikâyet-i nâ-nüvişte" yani "işitilmemiş bir masal ve yazılmamış bir hikâye" olarak adlandıran Sıdkî Paşa, bu hikâyeyi anlatırken mevsimlerle ilgili kavramları semboller hâlinde sunmuş ve bu

¹² Mehtap ERDOĞAN, "Sıdkî Paşa Divanı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas 2005.

¹³ Mehmet ARSLAN, *Sıdkî Paşa Gazavât-ı Sultân Murâd-ı Râbi' (IV. Murâd'ın Revan Seferi)*, Kitabevi Yayınevi, 2006.

sembollerini heyecanlanmak, sevinmek, üzmek gibi duygularla kişileştirerek onlara bir canlı hüviyeti kazandırmış, söz konusu unsurları bir insan gibi konuşturmuş, savaştırmış ve eğlendirmiştir. Bu durumu bir “teşhis ve intâk” sanatı olarak değerlendirmek mümkündür. Zaten alegorinin temelinde de bu sanat vardır.

Eser birçok yönden Lâmi‘î’nin “Münâzara-i Sultân-ı Bahâr Bâ-Şehriyâr-ı Şitâ”¹⁴ adlı eserine benzemektedir. Öyle zannediyoruz ki Sıdkî Paşa bu eseri görmüş ve ondan etkilenecek şekilde Berf ü Bahâr’ı kaleme almıştır. Ancak Sıdkî Paşa’nın kullandığı dil, Lâmi‘î’nin kullandığı dilden çok daha ağır ve ağdalıdır. Eserde yer yer ayetler, hadisler, Arapça ve Farsça kelâm-ı kibârlar (atasözleri), Arapça dualar, Arapça, Farsça ve Türkçe beyitler bulunmaktadır. Özellikle olaylar anlatılırken Kur’ân-ı Kerîm’den seçilen ayetler, hadiseyi ve hikâyede geçen sembolik savaşı tam olarak aksettirmiştir ve bu açıdan gerçekten başarılı bir anlatım sergilenmiştir diyebiliriz. Farsça beyitlerden bazıları Fars şairlerinin şiirlerinden alınmıştır. Bunların arasında Assâr’ın Mihr ü Müşterî adlı eserinden alınma beyitlerle Hâfız-ı Şîrâzî’den ve Selmân-ı Sâvecî’den alınan beyitler bulunmaktadır. Şairi belirtilmemesine rağmen Bâkî’nin meşhur bahariyyesinden alınma bir beytin de bulunduğunu tespit ettik.¹⁵

Kar ile Bahâr arasındaki hikâyenin daha iyi anlaşılması için kişileştirilen kavramları ve eser içindeki görevlerini vermek istiyoruz:

A.Sembolik Şahıslar:

a.Bahâr Şahı ve Yardımcıları

Bahâr: Gülşen-âbâd’da yaşayan Diyâr-ı Rebî‘in şahı. Hikâyenin iki başkahramanından birisi.

Hâver (Güneş): Bahâr şahının mürebbisi, yaveri ve başkumandanı.

Rüstem-i Nîsân (Rüstem gibi olan nisan yağmuru): Bahâr şahının önemli bir kumandanı.

Ağaçlar: Servi, çınar, nârven, şimşâd. Bunlar Bahâr şahının devlet erkanıdır. Aynı zamanda savaşa katılan askerlerdir.

¹⁴ Sadettin Eğri, **a.g.e.**

¹⁵ Bu beyit Berf ü Bahâr’da “Leşker-i berf çemen mülkine akın saldı/Turma yağmada gezer niteki yağı Tâtâr (13a) şeklinde, Sabahattin Küçük’ün hazırladığı Bâkî Divanı’nda ise “Leşker-i ebr çemen mülkine akın saldı / Turma yağmada yine niteki yağı Tâtâr” şeklindedir. Bkz. **Bâkî Divanı**, Haz. Sabahattin Küçük, TDK. Yayınları, Ankara 1994, s. 39.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

Çiçekler: Gül, gonca, nergis, nesteren, yasemin, menekşe, fülful, karanfil, sümbül, lale, zaymerân, buhûr-ı meryem. Bunlar Gülşen-âbâd'da yaşamaktadır ve Bahâr şahının savaşan askerleridir.

Kuşlar ve Muhtelif Meyveler: Bülbül, keklik, tûtî ve meyveler. Bunlar da Gülşen-âbâd'da yaşamakta, çiçekler ve ağaçlarla birlikte savaşa katılmaktadırlar.

Ebr-i Bahâr (Bahâr mevsimindeki bulut): Çiçeklerin dadısı.

Utârid: Hazîz Kalesi hükümdarına Bahâr şahı tarafından teslim olmaları için yazılan mektubu kaleme alan katip.

Sabâ ve Nesîm: Haberciler.

b.Berf Şahı ve Yardımcıları

Berf (Kar): Diyâr-ı Şitâ'nın hükümdarı ve hikâyenin iki başkahramanından birisi.

Zemherîr (Karakış): Berf'in başkumandanı.

Berd-i Acûz (Kocakarı soğuğu): Şitâ ülkesinin şahı olan Berf'in görmüş geçirmiş akıl hocası ve başkumandan Zemherîr'in yardımcısı.

Buz, kar, dolu, kara bulutlar, şiddetli yağmurlar, sert soğuklar, sert rüzgârlar: Şitâ ülkesinin askerleri.

Peyk-i sarsar-tek-i Hazân (Sonbahar rüzgârı): haberci, ulak.

Temmuz: Casus.

B.Sembolik Mekânlar:

Diyâr-ı Rebî' (İlkbahar ülkesi): Hikâyenin geçtiği ana mekân.

Gülşen-âbâd(Bağ, bahçe, gül bahçesi): Diyâr-ı Rebî'de bir şehir.

Nevrûz: Diyâr-ı Rebî'in sınır boyu, serhaddi.

Hazîz Kalesi (Dağ eteğinde bulunan kale): Başkumandan Hâver'in fethetmek istediği sarp ve çok korunaklı kale.

Sahrâ-yı Sayf (Yaz ovası): Bahâr şahının askerlerinin ve Hâver'in savaştan önce konakladığı ve ziyafetlerin verildiği ülke.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

Vilâyet-i Harîf (Sonbahar ülkesi): Bahâr sultanının Sahrâ-yı Sayf'tan sonra konakladığı ve eğlendiği ikinci ülke.

Diyâr-ı Şitâ (Kış ülkesi): Hikâyenin geçtiği ikincil mekân.

Eserin Özeti:

Mensur olarak besmele, tevhîd, münâcât, na't ve medh-i çehâr-yâr-ı güzînle başlayan eser, dönemin padişahı IV. Murâd'ın övgüsüyle devam eder ve daha sonra asıl hikâyenin anlatımına geçilir. Olaylar şöyle başlar ve gelişir:

Askerlerini toplayıp başkumandanı Hâver'in yardımlarıyla Hazîz Kalesi'ne hücum etmek için yola çıkan Bahâr şahı, yol üzerinde Sahrâ-yı Sayf'a varıp bir süre orada konakladıktan sonra tekrar yola çıkar ve Vilâyet-i Harîf'e varır. Bu vilayette sonbahar yaşanmaktadır. Burada bulunanlar Bahâr şahının sorusu üzerine içinde buldukları duruma Hazîz Kalesi'nin neden olduğunu söylerler. Zaten Hâver, Hazîz Kalesi'ni ele geçirmek için daha önceden yola çıkmıştır ve kale yakınında Bahâr sultanını beklemektedir. Burada Hâver tarafından sultana verilen büyük bir ziyafetten sonra sultan ve başkumandanı, Hâzîz Kalesi'ne yapacakları hücum ve savaş stratejisi konusunda müşavere ederler ve hücumdan önce savaşmadan, kan dökülmeden kalenin teslim edilmesini istemek üzere kale dizdarına bir mektup yazmaya karar verirler. Bunun üzerine katip Utarid tarafından kale dizdarına bir mektup yazılır ve kaledekilerden teslim olmaları istenir. Mektubu alan kale dizdarı bunu kabul eder. Böylece kan dökülmeden içindekilerle beraber kale ele geçirilir.

Bu günlerde Gülşen-âbâd'ın askerlerden boşaldığı haberini casus Temmuz, Dey (Kış) ülkesi hükümdarı olan Berf'e iletmış, o da bu fırsatı değerlendirerek askerleriyle birlikte Gülşen-âbâd'ı yağmalamak için yola çıkmaya karar vermiştir. Hükümdar Berf, ordu kumandanı olan Zemherîr'e hazırlanmasını emreder. O da Berd-i Acûz'u yanına alarak savaş hazırlıkları yapar ve sonunda hücum ederek Gülşen-âbâd'ı yağmalarlar. Taş üstünde taş bırakmazlar, burçları ve kaleleri yerle bir ederler.

Haberci Sabâ, Gülşen-âbâd'ın durumunu Bahâr şahı ile beraber Hazîz Kalesi fethinin zafer kutlamasını yapan kumandan Hâver'e iletir. Bahâr şahı, yanındaki bütün askerlerini toplayıp Hâver'le beraber Gülşen-âbâd'a doğru yola çıkar. Bu haberi alan Berf, korkudan tir tir titreyerek başkumandanı Zemherîr ve onun yardımcısı Berd-i Acûz'u yanına çağırır ve onlardan fikir alır. Savaşçı Zemherîr, hemen savaşa hazırlanalım derken tecrübeli Berd-i Acûz, savaşın

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

mutlaka yenilgiyle sonuçlanacağını, kaçmanın en iyi yol olduğunu söyleyerek onları ikna eder ve bu karara uyarak önce Gülşen-âbâd'ı sonra da kendi bölgelerini kaçarak terk ederler.

Bahâr şahı ise kumandanı Rüstem-i Nîsân'ı bunları takip etmekle görevlendirir. Askerlerini toplayıp yola çıkan Rüstem-i Nîsân, Şitâ şahı Berf'in askerlerine yetişerek onlarla savaşır ve Berf'i esir alır. Bir süre sonra ortalık yatıştır. Diyâr-ı Rebi' ve Gülşen-âbâd şehri, kış askerinden tamamen temizlenir, Bâhâr şahı da Gülşen-âbâd'a gelip yerleşir. Zafer kazanıldıktan sonra eski gücünü ve güzelliğini yeniden kazanan Gülşen-âbâd'da halk (çiçekler, ağaçlar, kuşlar) mutluluk içerisinde geçirdikleri eski yaşamlarına kavuşur.

Berf ü Bahâr, padişaha dua muhtevalı, divan içerisinde de yer alan 11 beyitlik bir nazmla sona erer.

Hikâyenin ana hatlarını vermesi ve olayların gerçekleşme sırasını daha net bir şekilde ortaya koyması açısından eser içerisinde yer alan başlıkları aşağıda veriyoruz:

- Hazret-i Peygamber için na't.
- Kar ve Bahâr hikâyesinin başlangıcı.
- Bahârın vasfı ve hikâyenin başlangıcı.
- Güçlü güneşin felek gibi muhkem Hazîz Kalesi'nin fethine yönelmesi ve hükümdâr Bahâr'ın gül ve çiçek ordusuyla aşkı (dostluğu).
- Yazın vasfı.
- Sonbaharın vasfı.
- Kalenin vasfı.
- Ziyâfetin vasfı.
- Güneşin hükümdar Bahâr ile istişare etmesi ve dağ gibi Hazîz Kalesi'nin fethi.
- Gülşen-âbâd'ın (gül bahçesinin) sayıca yıldızlar kadar olan çiçek ordusundan boşaldığı haberinin, muhteşem Kar'ın kulağına gelmesi ve onun o tarafları yağmalamaya yönelmesi.
- Sabânın arslan sancaklı güneşe Gülşen-âbâdın (gül bahçesinin) durumu hakkında cevap vermesi ve kar askerinin o ülkeyi istilâ ettiğini açıklaması.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

- Haşmetli Kar'ın hükümdar Bahâr'ın askerinden kaçıışı ve Nisan Rüstemi'nin düşmanı avlayan askeriyle (onu) takip etmesi.
- Nisan Rüstemi'nin Kış askerleriyle savaşı ve heybetli Kar'ın savaş kahramanı Bahâr yiğitlerinin eline düşmesi.
- Kar ve Bahâr'ın sonu, padişah için dua.

Berf ü Bahâr metnini vermeden önce son olarak eserin konusunun kış ve bahar olmasından hareketle edebiyatımızdaki iki türe -şitâiyye ve bahâriyyeye- de değinmek istiyoruz. Kısaca, bahar tasvirine yer veren manzumeleri bahâriyye, kış tasvirine yer veren metinleri de şitâiyye olarak tanımlayabiliriz. Bahâriyyelerde “Şairler, baharın gelişini, güzelliğini, manzaralarını; tabiattaki değişimi ve baharın insanı etkilemesini coşkun bir dille tasvir ederler. Türe örnek teşkil eden eserlerde anlatım mübalağalıdır, soyut ifadelerden meydana gelen çağrışımlarla konu işlenir. Buna göre gülün açılması yeniden canlanmayı ifade ettiği gibi, insanın ruhsal durumundaki olumlu gelişimi de temsil eder. Olumlu etkileriyle rüzgar yeryüzündeki gizli güzelliklerin açığa çıkmasına aracı olur. Bülbül, yeniden canlanmanın müjdecisi olarak nağmeler söyler.”¹⁶ Kısacası bahariyyelerde bahar mevsimi bir sevinç ve coşku dönemi olarak ele alınır. Şitâiyyelerde de yine tasvirî bir anlatım kullanılır. Bir nevi kelimelerle kış manzaraları meydana getirilir. “Şitâiyyelerin içeriğini, kış ve kış unsurları oluşturmaktadır. Kış, her yönüyle okuyucuda canlandırılır. Şitâiyyelerde kışın gelişi, doğada oluşturduğu değişimler, insanlar üzerindeki etkileri konu olarak kabul edilir.”¹⁷ Her ne kadar bu tür eserlerde yer yer tahkiyevî anlatımlar görülse de her iki türde de esas olan tasvirdir. Konusu itibarıyla bahâriyye ve şitâiyyelere benzeyen Berf ü Bahâr ise esas olarak tahkiyeye dayalı anlatımıyla ve alegorik yanıyla söz konusu iki türden ayrılmaktadır. Döndü Akarca, şitâiyyelerde alegorik ve sembolik bir yönün bulunmayışını şöyle ifade eder: “...şitâ'iyyelerdeki somutluk ve gerçeklikten yola çıkılarak, şitâ'iyyelerde alegorik ve sembolik anlatıma uyan bir yön görülmez. Buna karşılık, bol miktarda imajlarla karşılaşmak mümkündür.”¹⁸ Ancak yine Döndü Akarca'nın şu ifadelerinden Berf ü Bahâr'da olduğu gibi şitâiyyelerde de zaman

¹⁶ Metin AKKUŞ, *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebî Türler ve Tarzlar*, Fenomen Yayınları, Erzurum 2006, s.26.

¹⁷ Döndü AKARCA, “*Şitâ'iyye Nesiplerinde Dil, Anlatım ve Muhtevâ Özellikleri*”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi, Adana 2003, s.2.

¹⁸ Döndü AKARCA, *a.g.t.*, s.110.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

zaman kış mevsiminin bir padişah olarak ele alındığını anlamaktayız: “Özellikle kışın, padişah olarak görüldüğü şitâ’iyyelerde buna [teşhis sanatına] rastlamaktayız. Kış bir padişah olduğu için, padişah gibi saldırarak, onun gibi ülke fethedecek, aynen bir padişah gibi zalimlik ve cömertlikte bulunacaktır.”¹⁹ Yukarıda söylenenlerden anlaşıldığı gibi Berf ü Bahâr, şitâ’iyye ve bahâriyye ile aynı konuyu paylaşmakla ancak tasvirde ziyade tahkiyeli anlatıma yer vermesi ve alegorik olmasıyla onlardan ayrılmaktadır.

Oldukça ağır bir dille, süslü bir nesirle yazılmış Berf ü Bahâr metnini aşağıda veriyoruz.

Berf ü Bahâr

[1b] (Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ül)

Be-nâm-ı Hudâyî ki berf ü bahâr

Zi-feyzeş heme dürr ü gevher-nişâr²⁰

İftitâh-ı her kelâm-ı feşâhât-encâm-ı gevher-bâr ki
miftâh-ı gencîne-i Berf ü Bahâr ve netîce-i şadef-i deryâ-yı efkâr ola,
ol Müdebbirü'l-leyl ve'n-nehâr ve Hâlıkü's-sülûc ve'l-emtâr
hazretleriniñ bi'l-'aşıyyi ve'l-ibkâr, hamd ü sipâs-ı lâzımü't-tekrârı
olmak lâyıq u sezâ-vârdır ki,

(Mef‘ülü Mefâ’ilün Fe‘ülün)

Şad naqd-i revân be-yek mihek sâht

Deh ‘aql u se rûh u nüh felek sâht²¹

küdrat-i bâliğa-i bî-hemtâ ve hikmet-i bâziğa-i ‘aql-
fersâsından tabakât-ı zemîn ü âsûmânı pest ü bülend ve her birini
füyûzât-ı ğayr-ı munkaatı‘asından bâ-naşîb ü behre-mend idüp,

¹⁹ Döndü AKARCA, *a.g.t.*, s.43.

²⁰ “Allah’ın adıyla ki kar ve bahar onun feyziyle hep inci ve cevher saçmaktadır.”

²¹ “Yüz can nakdini bir mihenge vurdu; on akıl, üç ruh, dokuz felek yarattı.”

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*
Volume 4/2 Winter 2009

“*Velekad zeyyenne’s-semâ’e’d-dünyâ bi-meşâbiha*”²² pîrâyesiyle meşâ’il-i pür-envâr-ı şevâbit ü seyyârî sipihr-i devvâra [2a] bâ’iş-i ârâyiş ü tezyîn ve daği, “*Ve enzelnâ mine’l-mu’sirâti mâ’en seccâca*”²³ sikâyesiyle edîm-i zemîn-i şâhib-temkîni reşk-i huld-ı berîn kılıp, ‘âlem-i kevn ü fesâd, vefret ü keşret-i bürûdet ve ruḡbet-i şelc ü maḡar ile perîşân-demâğ ve aḡvâl-i cevvi semâ, mürûr u kürûr-ı eyyâm u şühûr ile muḡtâc-ı ‘ilâc-ı faşd u istifrâğ olduḡda, “*Keyfe yuḡyi’l-arḡa ba’de mevṡihâ*”²⁴ dârü’ş-şifâsınıñ ṡabîb-i ḡazıḡı olan kuvâ-yı nâmiye, edviye-i ḡârre-i şemsiyye ile zükâm-ı meşâm-ı leyâlî vü eyyâma ifâza-i bür’-i kâmil ve zamâne-i fertûte-i sepîd-külâle-i raḡbû’l-mizâcî aḡdiye-i bahâriyye ile Zeliḡâ’ya müşâbih ü mu’âdil idegelmişdir.

(Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün)

“*Celle men lâ ilâhe illâ hû*

Ḳuddiset zâtuhû ve esmâ’uh”²⁵

Fî Na‘ti’n-Nebiyi Şallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem:

Ve zîb ü ârâyiş-i gerden ü ‘izâr-ı her ‘arûs-ı maḡâl ki, kılâde vü vişâḡ-ı ebkâr-ı şebistân-ı ḡayâl ola, ol çâr-bâliş-nişîn-i nübüvvet ü ictibâ ve sulṡân-ı serâ-perde-i risâlet ü iştifâ,

(Mef‘ûlü Mefâ‘ilün Fe‘ûlün)

Çâpük-ḡadem-i bisât-ı eflâk

Vâlâ-güher-i muḡîṡ-i Levlâk

ḡazretleriniñ dürer ü ḡurer-i medḡ ü şenâ-yı nâ-ma‘dûdı olmaḡ revâ vü sezâdır ki, [2b] “*Ud’u ilâ sebîli rabbike bi’l-ḡikmeti ve’l-mev‘izeti’l-ḡaseneti*”²⁶ mışdâḡınca, âfitâb-ı ‘âlem-tâb-ı risâleti, güdâzende-i berf-i küfr ü ḡalâl ve nesîm-i ‘anber-şemîm-i hidâyeti, mu‘aṡṡar-ı demâḡ-ı sükkân-ı cenûb u şimâl olup, nîsân-ı iḡsân-ı “*Vemâ erselnâke illâ*

²² Mülk suresi, 5. ayet: “Andolsun ki biz (dünyaya) en yakın olan göḡü kandillerle donattık.”

²³ Nebe suresi, 14. ayet: “Üst üste yığılıp sıkışan bulutlardan şarıl şarıl akan sular indirdik.”

²⁴ Rûm suresi, 50. ayet: “Arzı, ölümünün ardından nasıl diriltiyor.”

²⁵ “Kendisinden başka İlah olmayan Allah çok yücedir. Onun zâtı ve isimleri mukaddesdir.”

²⁶ Nahl suresi, 125. ayet: (Resûlüm), Sen Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öḡütle çağır.”

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009

*rahmeten li'l-âlemîn*²⁷ ile vücûd-ı pür-cûdı, nigârende-i çemen-zâr-ı aḥvâl-i ümem ve feyz-resânende-i gülzâr-ı âmâl-i benî-Âdem olmuşdur. Şallallâhu Ta'âlâ 'aleyhi ve 'alâ âlihi ve evlâdihi ve aşhâbihi'n-nücebâ ve'n-nuḡabâ'i'r-ruḡamâ', ḡuşûsen çâr-erkân-ı ḡaşr-ı bî-ḡuşûr-ı İslâm ve nücûm-ı raḡşân-ı sipihr-i dîn-i Seyyidü'l-enâm olan çehâr-yâr-ı kirâm-ı zevî'l-iḡtirâm ki,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Felek-i dîne olardır encüm

Raḡiyallâhu Ta'âlâ 'anhüm

Ba'de zâlik, erbâb-ı süḡan ve tetebbu'-kirdgân-ı kütüb ü resâ'il-i nev ü kühen olan yârân-ı sıḡr-sâz ve şîrîn-mantıḡkân-ı efsâne-perdâza maḡfi vü pûşide ve mestûr-ı nûr-ı dide olmaya ki,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Ba'de ḡamd-i ḡudâ vü medḡ-i Resûl

Zıkr-i evşâf-ı şâh lâzibdür

Bil ki vaşf-ı cemîl-i zıll-ı ḡudâ

Ehl-i İslâm'a cümle vâcibdür

'Ale'l-ḡuşûş, sa'âdetlü ve devletlü ve şevketlü pâdişâh-ı gerdûn-cenâb [3a] ve şehen-şâh-ı mâlikü'r-riḡâb, ḡâdimü'l-ḡaremeyni's-şerîfeyn, şânî-i İskender-i Zü'l-ḡarneyn,

(Müfte'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün)

Dâḡ-nih-i nâşıye-i ser-keşân

Tiḡ-zen-i târek-i leşker-keşân²⁸

²⁷ Enbiyâ suresi, 107. ayet: (resûlüm) Biz seni ancak 'âlemlere rahmet olarak gönderdik."

²⁸ "Âsilerin alınına daḡ vuran; kumandanların başını kılıçla kesen."

hâmi'l-'ibâd 'an-ḥudûs-ı selcû'l-bağy ve'l-fesâd, mazhar-ı fehvâ-yı es-sultân zıllüllâhi fi'l-arz ve mâ-şadağ-ı mışdâğ-ı 'izzet-ihtivâ-yı "İnnâ ce'alnâke ḥalîfeten fi'l-arz"²⁹ zıll-ı İlâh, ḥalîfetullâh, mu'addilü'n-nehâr-ı felek-i ḥilâfet ü 'adl-güsterî, muḥaddid-i cihât-ı saltanat u ra'ıyyet-perverî, zübde-i te'sîr ü te'essür-i vücüb u imkân, ḥulâşa-i izdivâc u imtizâc-ı çâr-erkân, kân-ı ihsân, 'ummân-ı faẓl u 'irfân, el-mü'eyyed bi-te'yidâti'l-Meliki'l-Müste'ân, ve'l-muvaffaq bi-tevfîki'llâhi'l-'Azîzi'l-Mennân, es-sultân ibnü's-sultân ve'l-ḥâkân bin el-ḥâkân, es-sultân Murâd Ḥân bin es-sultân Ahmed Ḥân, ḥalledallâhu Ta'âlâ mülkehu ve saltanatuhu ve ebbede 'ömrehu ve devletehu fi mesnedi'l-ḥilâfeti ilâ kıyâmi's-sa'âti, bir şeh-r-yâr-ı felek-bâr-gâh ve bir tâc-dâr-ı sitâre-sipâh-ı selâṭîn-penâhdır ki, vücûd-ı şerîf-i sa'âdet-elifleri, "Mazhar-ı luṭf-ı Hudâvend-i 'Alîm ü 'allâm" ve 'unsûr-ı laṭîf-i devlet-redifleri, [3b] "Kurretü'l-'ayn-ı ümem kuvvet-i kalb-i İslâm". Re'y-i rezîn-i işâbet-ḥarînlere, fihrist-i mekârim-i ahlâk ve fikr-i metîn-i istiṭâbe-rehînleri, ḳânûn-ı merâsim-i eşfâk olup, âfîtab-ı iltifât-ı 'âlîleriniñ bir lem'ası erbâb-ı feşâḥate sebeb-i nümûd ve nazar-ı luṭf u merḥamet-i sâmîleriniñ bir zerresi, aşḥâb-ı faẓl u belâğate bâ'ış-i işbât-ı vücûd olmağla, zamân-ı devlet-iḳtirânlarında mûr-ı ḥaḳîr, saltanat-ı Süleymân'a niger ve zerre-i nâçîz, ḥurşîd-i raḥşâna nazar itmez olmuştur. Ḥaḳ celle ve 'alâ, aḥter-i firûz-ı cihân-efrûz-ı devletini hemvâre mes'ûd ve tınâb-ı ḥıyâm-ı saltanatını evtâd-ı devâm u ḥulûda merbûṭ u meşdûd eyleye. Âmîn, bi-ḥürmet-i Seyyidi'l-mürselîn.

Âğâz-ı Dâstân-ı Berf ü Bahâr

Naḳş-endâz-ı şahâyif ü evrâğ-ı çemen-zâr-ı ḥayâl ve çihre-güşâ-yı teşâvîr-i dûşîze-gân-ı ḥüsn-i maḳâl olan Şıdkî-i şikeste-bâl ki, ḥûşe-çîn-i kişt-zâr-ı muḳtezâ-yı ḥâl ve âşiyân-sâz-ı evc-i kulle-i siḥr-i ḥelâldür,

(Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûl)

Nigârende-i naḳş-ı Mânî-ḳalem

'Arûs-ı süḥan-râ çünîn kerd resm³⁰

²⁹ Sâd suresi, 26. ayet: "Biz seni yeryüzünde halife yaptık."

³⁰ "Mânî kalemlî resim ustası (ressam), söz gelinini şöyle resmetti (süzledi)."

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009

mefhûmınca bu fesâne-i nâ-şinîde ve bu hikâye-i nâ-nüvişteyi [4a] bu vech ile tarh-efgen-i levh-i tasfir ve bu nehc ile cilveger-i mınaşsa-i tahrir ider ki:

Şıfat-ı Bahâr ve İbtidâ-i Hikâyet:

Diyâr-ı Rebî'de bir şehri dil-firîb ve bir maķâm-ı feraķ-fezâ-yı 'acîb var idi ki,

(Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün)

Der-temâşâ-yı û zi-zîbâyî

Ėire mî-geşt nûr-ı bînâyî³¹

mażmûnı üzere ezhârınıñ naķş u nîreng-i bûķalemûn-rengi, Ėâze-fürûş-ı nigâr-hâne-i Çin ve hâk-i müşg-âvîz-i dil-âvîzi, Ėired-fersâ-yı Ėurfe-nişinân-ı Ėuld-ı berîn, gül ü nestereni, lağlağa-i meşâm-ı ķudsiyân-ı melâ'ik ve şimşâd u nârveni, mâdde-i inşirâh-ı ķulûb-ı sükkân-ı seb'-i erâ'ik, nâm-ı zîbâsı Ėülşen-âbâd ve hevâ-yı dil-Ėüşâsı velvele-endâz-ı Ėicâz u Bağdâd olup, "*İreme zâtî'l-'imâd, elletî lem-yuĖlaķ mişlühâ fî'l-bilâd*"³² şânında mâ-şadaķ olmuş idi.

(Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün)

Bûd Ėâşiyet-i gul-i ân bâğ

Ki ne-mî reft bûy-ı û zi-demâĖ³³

El-Ėâşıl, Ėonca vü Ėülü, dehân u 'izâr-ı cüvânân gibi şüküfte vü Ėandân ve 'andelîb ü kebki, muṭrib-i Ėoş-lehçe vü sîmîn-sâķ mânendi Ėüyâ vü Ėurâmân, serv-i ser-efrâzları, sidre vü ṭûbâya ser-fürû itmez ve nergis-i şeğlâları, Ėûr u Ėilmâna kirişmeye tenezzül itmezdi.

³¹ "Onu seyrederken, ĖüzelliĖinden dolayı Ėörme nuru (Ėöz ışığı) şaşakaldı."

³² Fecr suresi, 7, 8. ayet: "direkleri (yüksek binaları) olan, ÷lkelerde benzeri yaratılmamış İrem şehrine

³³ "O bahçedeki Ėülün (öyle bir) ĖüzelliĖi vardı ki onun kokusu burundan gitmiyordu."

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

(Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün)
 Nergiseş ez-kirişme şûr-engîz
 Küşte ‘uşşâk-râ be-gamze-i tîz³⁴

[4b] Hakkâ ki ol şehr-i behişt-çihriñ revnağ u ârâyişine ebr-i nîsân, reşkinden na‘ra-zen ü girye-künân ve şükûfe vü bahârınñ vefret ü keşretine encüm-i felek-i heştüm, vâlih ü ser-gerdân olup, âvâze-i tarâvet ü leîâfeti, nevâ-yı ‘uşşâk gibi ‘Irâk u İsfahân’a ve zemzeme vü sürûd-ı ‘andelibânı, evc-i hişâr-ı âsûmâna peyveste olmuş idi.

(Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Fe‘ülün)
 Hevâyeş dil-güşâ çün vaşl-ı dildâr
 Nesîmeş ‘itr-sâ çün tırta-i yâr

Numûdârî zi-bustân-ı cinân bûd
 Ki hâkeş ‘anber u âbeş revân bûd

Be-ıarf-ı cûy çün ma‘şûk u ‘âşık
 Çenâr u nârven bâ-hem muvâfık³⁵

Ol şehr-i pür-zîveriñ şâhı, Bahâr-ı tâc-dâr ve mürebbî vü yâveri, evreng-nişîn-i târem-i çârüm olan Hâver-i kavıyyü’l-iqtidâr idi. Şehriyâr-ı Bahâr, ‘asker-i encüm-girdâr-ı şükûfe vü ezhar ve erkân-ı devlet-i bahâriyye olan serhengân-ı sipihr-‘unvân-ı eşcâr ve kâr-âgâhân-ı saltanat-ı nevrûziyye olan müdebirrân-ı kühen-i rûzgâr ile taht-ı zümürüd-fâm-ı Gülşen-âbâd’da kâm-rânlık ve muvâfaqat-ı nesîm-i “*Fesahharnâ lehu’r-rîha tecrî bi-emrihi*”³⁶ ile kenâr-ı cûy-bârda Süleymânlık idüp, silsile-i cûy-ı ‘adli, [5a] halhal-ı sâk-ı serv-i

³⁴ (Oranın) nergisi nazdan dolayı kışkırtıcı (kavgacı) olup, âşıkları keskin gamze ile öldürmüştür.

³⁵ “Havası, gönül açıcı sevgilinin vuslatı gibi; rûzgârı, yârin saçı gibi koku yayıcı. Cennet bahçelerinden bir numûne idi ki toprağı anber, suyu akıcı idi. Irmağın kenarındaki çınar ile karaağaç, âşık ile ma‘şûk gibi birbirine muvâfık idi.”

³⁶ Sâd suresi, 36. ayet: “Onun emriyle giden rûzgârı onun emrine verdik.”

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 4/2 Winter 2009*

çemân ve kaçarât-ı emtâr-ı dâd u inşâfı, dürretü't-tâc-ı lâle-i nu'mân olup, zamân-ı salţanatında,

(Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûl)

Bahârân ki ĥandân budî nesteren

Çü mînâ şodî deşt ü mînû çemen

Hevâ ferş-i jengârî endâhtî

Semen berg u bulbul nevâ sâhtî

Çü tıflân-ı nev taye-i cûybâr

Nişândî gul u serv-râ ber-kenâr

Be-şâdî heme rûz u şeb dûstân

Zedendî mey-i la'l der-bûstân³⁷

ma'naları, ahâlî-i Gülşen-âbâd'ın ĥasb-i ĥâlî ve daĥî,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Tevbe ez-mey vaqt-i gul dîvâne bâşem ger konem³⁸

mefhûmı, rind-i mey-perest-i çemeniñ mübârek-fâli olup, sürûd u efgân-ı bülbülân ve nesîm-i şabâ-yı gülistân, mânend-i 'uşşâk-ı nev-heves, pîr ü bernâ-yı Gülşen-âbâd'ı şöyle hevâyî eylemiş idi ki, zâhid-i ĥırqa-pûşuñ virdi,

³⁷ "Bahâr aylarında nesteren gülümseyince, ova gök gibi (mavi), çemen cennet gibi (yeşil) oldu. Hava bakır pası rengindeki (yeşil) sergisini yaydı; yasemin yaprak açtı ve bülbül makamla öttü. Irmak dadısı gül ile servileri küçük bebekler gibi kenarına (kucağına) oturttu. Dostlar, gece gündüz hep neşeyle bahçede kızıl şarap içmektedir."

³⁸ "Gül mevsiminde şaraba tövbe edersem deliyim."

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

(Mef'ûlü Fâ'ilâtün Mef'ûlü Fâ'ilâtün)

Maḥmûr-ı câm-ı 'aşkem sâkî be-dih şarâbî³⁹

ve pîr-i mey-fürûşuñ nuş u pendi,

(Mef'ûlü Fâ'ilâtün Mef'ûlü Fâ'ilâtün)

Pür kon kadeḥ ki bî-mey meclis ne-dâred âbî⁴⁰

olup, bâde-perestân-ı meykede-i gülşen, zerrîn-kadeḥler ile mest ve gûşe-nişînân-ı şavma'a-i zühd ü taqvânîñ sâğar-ı tevbesi, zîr-i pâ-y-ı küme-y-i gül-gûnda şikest olmağla,

(Mef'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlün)

Evvel üfürüp içenler âbı

Şimdi üfürür şarâb-ı nâbı

[5b] medlûlince şeyḥ ü şâb-ı Gülşen-âbâd, keyfîyyet-i râḥ-ı râḥat-efzâ-yı bezm-i çemen ile ḥâric-i dâ'ire-i 'aql u hûş ve bânû-yı ḥarem-serây-ı semen olan gül-i aḥmer, 'araḳ-ı şeb-nem ile mest ü medhûş olup, nergis-i kirişme-pîşe, câm-ı zer-endûd-ı şabûḥı çeküp ve miskîn benefşe, dârû-yı hûş-rübâ-yı 'aṭṭâr-ı bahâr ile kendüden geçüp, eṭfâl-i ezhâr, bâlîn-i gehvâre-i 'ademe baş ḳomuş ve dâye-i ebr-i bahârî, neşve-i ümmü'd-dehr ü uḥtü'l-meserret ile uyumuş idi.

(Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûl)

Çunîn'est resm-i cihân-ı ḥarâb

Ki bâyed şoden kişt-i 'omret yebâb

Kesî k'û bisât-ı vucûdeş be-sâḥt

Be-sûy-ı 'adem lâ-cerem ser be-tâft⁴¹

³⁹ "Aşk kadehinin sarhoşuyum, sâkî bir şarap sun."

⁴⁰ "Doldur kadehi, zîrâ şarap olmaksızın meclisin parlaklığı ve neşesi olmaz."

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

**Teveccüh-Nümûden-i Hâver-i Kaviyyü'l-İktidâr Be-feth-i
Kal'a-i Hazîz-i Sipîhr-Üstüvâr ve Hevâ-dârî-i Bahâr-ı Tâc-dâr Bâ-
leşker-i Şükûfe vü Ezhâr:**⁴²

Câm-ı gîti-nümâ-yı Cem'den aşfâ ve âyîne-i muşaffâ-yı İskender'den eclâ olan zamîr-i bî-nazîr-i ahibbâya hayyiz-i hafâ ve mâ-verâ-yı tütük-ı şekk ü imtirâda olmaya ki, ittifâken ol esnâlarda Hâver-i seyyâre-şaşem ya'nî neyyir-i a'zâm, taht-ı i'tidâl-i rebî'den iklîm-i inkılab-ı şayfiye güzër [6a] ve zirve-i 'ulyâ-yı şerefden, teshîr-i Kal'a-i Hazîz'e sefer itmekle, merâsim-i dostî vü maḥabbeti ri'âyet ve levâzım-ı yek-cihetî vü ülfeti şıyânet için, Hâver-i gerdûn-vaḳâra hîn-i muhârebede yâr ve feth-i Kal'a-i Hazîz'de kafâ-dâr olup, “*Yâ eyyühellezîne âmenû kûnû enşârallâhi*”⁴³ emr-i şerîfine mütâba'at ve ceng ü perhâşda muḫâva'at u müşâreket ümniyyeti ile Bahâr-ı tâc-dâr daḫi dilâverân-ı 'asker-i ezhâr ve ceng-âzmâyân-ı memâlik-i gülzârı peyk-i şabâ ile mu'asker-i encüm-nizâmına da'vet, ba'dehû cem'iyet-i tâm ile cânib-i Hazîz'e 'atf-ı 'inân-ı 'azîmet idüp, Hâver-i felek-süvâr, gürûh-ı pür-şükûh-ı şevâbit ü seyyâr ile şâh-râh-ı mu'addilü'n-nehârîñ taraf-ı şimâlsinden mınḫakatü'l-bürûcuñ tarîkînden menzil-i mîzâna dâḫil ve Bahâr-ı tâc-dâr, leşker-i nüzhet-fezâ-yı şabâ-reftâr ile kişt-zâr-ı şevr ve naḫcîr-gâh-ı esedden Şahrâ-yı Şayf'a vâsıl olduḫda,

Şıfat-ı Şayf:

Ol merzbûm, ḫudûm-i behcet-lüzûm-i 'asker-i Rebî' ile zîr-i süm-i semend-i sa'âdet-mend-i Hızr 'aleyhi's-selâmda muḫarrâ olan çemen-i aḫḫar gibi ser-sebz ü reyyân ve cedâvil ü enhârı, “*Ve-feccernâ fihâ mine'l-uyûn*”⁴⁴ çeşme-sârıñ [6b] feyzinden reşk-i âb-ı hayvân ve eşcâr-ı şâḫ-sârı, “*Fe-aḫracnâ bihi min külli's-semerâti*”⁴⁵ şemâr-ı âb-dârından gayret-i gülzâr-ı cinân olup, leḫâfet ü ḫarâvet-i sîb ü şeftâlûsı,

⁴¹ “Harap dünyanın kanunu böyledir; ömür ekininin harap olması gerekir (ömrünün ekini harap olmalıdır). Vücut yaygısını açan (dünyaya gelen) kimse şüphesiz yüzünü yokluk tarafına çevirir.”

⁴² “Güçlü güneşin felek gibi muhkem Hazîz Kalesi'nin fethine yönelmesi ve hükümdâr Bahâr'ın gül ve çiçek ordusuyla aşkı (dostluğu).”

⁴³ Saf suresi, 14. ayet: “Oraya suyu indirir ve onunla türlü türlü meyveler çıkarırız.”

⁴⁴ Yâsin suresi, 34. ayet: “Oralarda birçok pınarlar fişkırttık.”

⁴⁵ A'râf suresi, 57. ayet: “Oraya suyu indirir ve onunla türlü türlü meyveler çıkarırız.”

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

(Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün)
Mîve ber-mîve şâhâ ber-şâh⁴⁶

muhtezâsınca hayret-efzâ-yı leb ü gâbgab-ı hûr u gılmân,

“*Ve tûrâbuhâ eţyabu mine’n-nesîm*
Ve mâ’uhâ elţafu mine’t-tesnîm”⁴⁷

mübteğâsınca nüzhet ü şafvet-i tûrâb u âbına behiştîyân, engüşt-der-dehân olmuş idi.

Birkaç gün ol şahrâ-yı İrem-sîmâda mekş ü ârâm, ba‘dehu cânib-i Harîf‘den semt-i Kal‘a-i Hazîz‘e tahrik-i zimâm ve ol menzilde ‘asker yoklanması ve mühimmât-ı seferîñ kuşûrı tekmîl olunması fermân olunmağla, muhâsibân-ı mu‘asker-i hümâyûn ve debîrân-ı “*Nûn ve’l-kalemi vemâ yesţurûn*”⁴⁸ benân-ı mu‘ciz-beyânlarına levh-i feyz-i girdârî ve kalem-i şun‘-ı Kird-gârî alup, vâsîta-i vâsîtî-i hoş-hırâm, “*Velev enne mâ fî’l-arzi min şeceretîn aklâmün*”⁴⁹ ile esâmî-i leşkeri defter eylediklerinde, “*Ve’in te’uddû ni’metallâhi lâ tuşşûhâ*”⁵⁰ mânend-i cezr ü aşam, hâric-i dâ‘ire-i hisâb u raqam olup, neferât-ı ‘asker, hadd ü hisâbda ber-ter, ammâ cünûd-ı mücennede-i [7a] rûz u şeb, mîzânda berâber bulunmağla, Bahâr-ı tâc-dâr, hamd ü sipâs u şükr-i bî-kıyâs-ı hazret-i Rabbü’n-nâs‘ı edâdan sonra, menzil-i Şayf‘dan vilâyet-i Harîf‘e nehzat ve ol iklim-i cevâhir-tûrâba vaz‘-ı pây-ı ‘azîmet eyledikde,

Sıfat-ı Hazân:

Ol diyâr-ı firdevs-âşârda mekş ü qarâr iden şimşâd u çenâr, tabağ tabağ cevâhir-i zevâhir-i evrâk-ı eşcârî ve perniyân u saklâtûn-ı memleket-i köhne-bahârî, pây-endâz-ı Bahâr-ı tâc-dâr ve ferş-i harîm-i hayme-i sulţân-ı ezhar idüp, merâsim-i hıdmet-kârî ve levâzım-ı

⁴⁶ “Meyve meyve üstüne, dal dal üstüne.”

⁴⁷ “Onun toprağı meltem kokusundan daha hoştur. Ve onun suyu Tesnîm Suyu’ndan (cennet içkisi) daha latiftir.”

⁴⁸ Kalem suresi, 1. ayet: “Nun. Kaleme ve (kalem tutanların) yazdıklarına andolsun ki”

⁴⁹ Lokman suresi, 27. ayet: “Şayet yeryüzündeki ağaçlar kalem olsa”

⁵⁰ Nahl suresi, 18. ayet: “Allah’ın nimetini saymaya kalksanız, onu sayamazsınız.”

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009

mihmân-dârîyi kemâ-yenbağî ri'âyetden soñra, ol tâ'ife-i hâ'ife-i zerd-rûy u sürh-libâs ve fırka-i haşyân-ı perîşân-keîâm u müteğayyirü'l-enfâsı görüp, "beşereñizde olan telâşî vü zerdî ve çihre vü zebânîñizde olan tağayyür ü serdîye bâ'is ü 'illet ve sebep ü hikmet nedür", deyu nabz-gîrlîk vâdîsinden hâllerin su'âl ve eşribe-i tefak্কud-ı kerîmâne ile sînelerinden def'-i marâz-ı su'âl eyledikde,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Ey tabîb-i merhamet-perver mizâc-ı 'âleme

Nûş-dârû-yı laţîf-i luţfuñ eyler taķvîyet

deyu şol vech ile cevâba müteşaddî oldular ki,

Şıfat-ı Kal'a:

"Bu havâlîde bir kal'a-i [7b] felek-üstüvâr ve bir hışn-ı hâşîn-i rûyîn-dîvâr vardır ki, "Ez-Mihr ü Müşterî-i 'Aşşâr":

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün)

Çü 'aşk-ı 'âşıkân muhkem hışârî

Çü hışn-ı çarh esâseş üstüvârî

Ṭuyûr-ı vehm 'omrî ber perîde

Be-dîvâr-ı faşîleş nâ-resîde

Zi-seng-endâz-ı û sengî ki cestî

Pes-ez-ķarnî ser-i Keyvân şikestî⁵¹

mışdâķınca murğ-ı hayâl, burcınıñ evcine irişmek emr-i muhâl ve peyk-i sebük-seyr-i nazar, ķullâb-ı kemend-i şu'â-ı başarıyye ile

⁵¹ "Âşıkların aşkı gibi sağlam bir hisar; temeli felek kalesi gibi sağlam. Vehim kuşları bir ömür boyu uça, sınırının duvarına ulaşamaz. Onun mancınığından bir taş atılsa, bir asır sonra Zühal (Satürn) gezegeninin başını kırar."

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

faşîliniñ ka‘rına yetişmek mağz-ı vehm ü hayâl, muqa‘‘arı, mümesseliñ muqa‘‘arına mümâs ve muhaddebi, mümâss-ı muhaddeb-i evc-i kal‘a-i felek-esâs, hâvî vü hâkimi kažiyye-i bahâriyyeye ‘aks-i naķîz ve hadd ü resmi elsine-i erbâb-ı hey’etde Şal‘a-i Hâzîz olup, el-hâletü hâzihi, ol hişâr-ı gerdûn-vaķârîñ altında Hâver-i kavıyyü’l-ıktidâr, perhâş u peygârda ve rûz ile şeb berâber olunca kâr-zârdadır. Gâh u bî-gâh, ol kal‘anıñ sipâh-ı gâret-külâh-ı hasaret-destgâhı diyârımıza ilķâ-i süyûl-i yağma ve âb-ı rûy-ı a‘yân-ı köhne-bahâr olan cûylarımızı esîr-i bend-i belâ ve giriftâr-ı maħbes-i mînâ-sîmâ ve nuķûd-ı hazâyin [8a] ü defâyinimiz olan cevâhiri ber-bâd ve bu faķîrleri sümûm-ı gumûm ile derd-i yereķâna mübtelâ vü mu‘tâd eylemişlerdir. Ahâlî-i diyâr-ı Hârîf’e sebep-i telâşi ve bâ‘iş-i tegayyür ü teħâşi oldur”, didiklerinde, Bahâr-ı tâc-dâr, Kal‘a-i Hâzîz’den haber-dâr olmağla, bir ân meķş ü qarâr itmeyüp, sihâm-ı hûn-âşâm-ı leşker-i şükûfeye sîne-i müstaħfızân-ı Hışn-ı Hâzîz’i âmâc u nişâne itmek kaşdı ile ol tarafa müteveccih ü revâne olup, ibtidâ muķaddimetü’l-cüyûş-ı cünûd-ı ezhâr ve sipeh-büd-i kemân-dârân u tûfeng-endâzân-ı huyûl-ı süyûl-girdâr-ı Bahâr-ı tâc-dâr olan Rüstem-i Nîsân-ı felek-hurûş, ba‘dehu meymene vü meysere sipâh-ı cevâhir-külâh u zümürrüd-libâs u müşgîn-pâpûş ile şahn-ı meydân-ı Hışn-ı Hâzîz’e nüzûl ve ol maħalle yümn-i iķbâl ve müsâ‘ade-i baħt-ı ferruħ-fâl ile şeref-vuşûl müyesser olduķda, serhengân-ı Hâver-i hurşid-manzar ve kâr-âgâhân-ı sultân-ı hıttâ-i bâħter, de‘b ü üslûb-ı mergûb-ı mülûk-i marziyyetü’s-sülûk üzere, beyt li-münşi’ihî:

(Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün)
Merħabâ merħabâ şafâ geldiñ
Dil-i ğam-ğini eylediñ mesrûr

senâsıyla Bahâr-ı tâc-dârı istiķbâl ve [8b]

(Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün)
Cihân zi-râyiha-i dil-peżîr-i enfâset
Çü bâğ-ı huld-ı berîn dâ‘imâ mu‘aţtar bâd⁵²

⁵² “Dünya, senin nefesinin güzel kokusundan yüce cennetin bahçeleri gibi daima kokulansın.”

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

du'asıyla bâ-ta'zîm ü iclâl, mukâbele-i hużûr-ı fâyizü'n-nûr-ı Hâver-i kavıyyü'l-iqtidâra îşâl itmeleriyle, mâ-beynlerinde vâkı' olan haylûle-i dûrî-i şûrî, envâr-ı şeref-i kurbü't-tükâ ile mürtefi' olup, âfitâb-ı 'âlem-tâb-ı ebedıyyü'l-işrâk-ı vidd ü vifâkları, hâkık-ı vasa'at-ı sipihrittifâkda nûr-efşân ve mâh-tâb-ı felek-cenâb-ı 'adimü'l-muhâk-ı 'ahd ü mîşâkları, evc-i burc-ı irtikâ vü i'tilâda dirâhşân olmağla, âyîn-i dîrîn-i havâkîn-i pîşîn ve kavânîn-i nuhûstîn-i selâtin-i mütekkaddimîn üzere,

Sıfat-ı Ziyâfet:

Çâşnî-gîrân-ı ziyâfet-hâne-i "*Ükülühâ dâ'imün*"⁵³ bir vech ile baş-ı simât-ı ni'am-ı gûnâ-gûn-ı, "*Ve yu'îmûne't-ta'âme 'alâ hubbihî miskînen ve yetîmen*"⁵⁴ ve eşribe-perdâzân-ı mihmân-serây-ı "*Külû ve'srebû*"⁵⁵ bir nehc ile tertîb-i kâsât-ı şarâb-ı gül-gûn-ı "*Ve yüşkavne fihâ ke'sen kâne mizâcühâ zencebîlâ*"⁵⁶ eylediler ki, nazar-ı hakîkat ve 'ayn-ı başîretle ol ziyâfet-i 'âlî-rütbeti seyr ü temâşâ iden evliyâ-yı dîn ü devlet, bârekallâh zihî cem'ıyyet-i esbâb-ı 'ays-ı [9a] sa'âdet-güster ki, hân-sâlâr-ı hân-kâh-ı kazâ vü kader, tertîb-i nefâyis-i vâfire-i âmâl ü emânî ve âheng-i şadâ-yı penc-gâh-ı feyz-resânî idelden, böyle bir ni'met-i rabbânî ki fi'l-hakîka hamîr-i mâye-i zevk-i rûhânî ve sermâye-i inti'âş-ı câvidânîdir, erbâb-ı devlet-i Muhammediyye'den gayri bir rûze-dâr-ı rûzgâra erzânî olmamışdır, didiler. "*Allâhümme yessir lenâ ve li-sâ'iri'l-müslimîn*"⁵⁷

El-hâşıl, miyâna simât-ı ziyâfet çekilüp ve e'time vü eşribe yinilüp ve içilüp,

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

Be-nûş nûş-ı nedîm-i şabûhî-i mestân

Be-kâv kâv-ı kilîd-i tabî'at-ı huşyâr⁵⁸

⁵³ Ra'd suresi, 35. ayet: "Yemişleri süreklidir."

⁵⁴ İnsân suresi, 8. ayet: "Onlar, kendi canları çekmesine rağmen, yemeği yoksula ve yetime yedirirler."

⁵⁵ Bakara suresi 60. ayet, A'râf suresi 31. ayet, Tûr suresi 19. ayet, Hâkka suresi 24. ayet, Mürselât suresi 43. ayet: "Yiyiniz, içiniz."

⁵⁶ İnsân suresi, 17. ayet: "Onlara orada bir kâseden içirilir ki (bu şarabın) karışımında zencefil vardır."

⁵⁷ Du'â: "Ey Allah'ım, bizim için ve diğer Müslümanlar için (işlerimizi) kolaylaştır."

⁵⁸ "Sarhoşların sabah içkisi nediminin 'iç iç' (naralarına); uyanık tabiat kildinin açılmasına yemin olsun!"

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009

deyu ol iki tâc-dâr-ı encüm-ھاşmet, birbirlerine izhâr-ı mihr ü maħabbet ile ol meclisi tamâm ve levâzım-ı tefakħud-ı kerîmâneyi kemâ-yenbaġî mâ-beynlerinde itmâm itdiler.

**Müşâvere-kerden-i Hâver Be-Bahâr-ı Tâc-dâr ve Feth-i
Kal‘a-i Hazîz-i Kûh-vaġâr:⁵⁹**

(Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün)

Demî ki ġusrev-i zerrîn-külâh-ı taħt-ı seħer

Diyâr-ı şâma şalup ‘asker-i zafer-peyker

İrişdi mülk-i şebe çünki ceys-i nûrânî

Firâra başladı yer yer sipâh-ı zulmânî

Şalınca cünd-i seħer ġışn-ı şâma lengerler

Hücûma başladı tekbîr ile dilâverler

Şabaħ kal‘a-i şâma şafaġ dikince ‘alem

Çaçup sipâh-ı mesâ itdi ‘azm-i râh-ı ‘adem

[9b] El-ġaşıl, ‘ale’ş-şabâħ ki feyz-i ġazret-i Feyyâz-ı râfi‘u’s-semâ’i fâliġu’l-esbâħ ile Hâver-i ġaviyyü’l-iġtidâr, mevâkib-i şevâbit ü seyyâr, ġişâr-ı şâm-ı ‘anberîn-dîvârı dâġil-i ġabza-i feth ü zafer ve evreng-i bâġ-ferheng-i rûz-ı firûza vaz‘-ı pâ-y-ı seħer idüp, Bahâr-ı tâc-dâr ile libâs-ı mu‘âmeleyi tecdîd ve esâs-ı mükâlemeyi te’kîd eylemiş idi. Eşnâ-i muşâġabet ve hengâm-ı mu‘âşeretde, “*Veşâvirhüm fi’l-emri*”⁶⁰ mefhûmınca Kal‘a-i Hazîz’iñ fethi bâbında ġur‘a-i müşâvere idâre ve, “*Men istişâre lem-yendem*”⁶¹ mazmûnınca Dîvân-ı Hâfîz’dan tefe’ül-i müzâkere olunduġda, Hâfîz-ı Şîrâzî:

⁵⁹ “Güneşin hükümdar Bahâr ile istişare etmesi ve daġ gibi Hazîz Kalesi’nin fethi.”

⁶⁰ Âl-i İmrân suresi, 159. ayet: “İş hakkında onlara danış.”

⁶¹ Hadis: “Danışan pişman olmaz.”

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

Hayâl-i zülf-i tu goftâ ki cân vesîle me-sâz

Ke-z'în şikâr ferâvân be-dâm-ı mâ ufted

Be-nâ-ümîdî ez-în der me-rev be-zen fâlî

Buved ki qur'a-i devlet be-nâm-ı mâ ufted⁶²

veznince Bahâr-ı tâc-dâr şol şekl ile resm-endâz-ı levh-i cevâb-ı işâbet-çarâr oldı ki, çünkü meşiyet-i irâdet-i Hâlıkı'l-'arşu'l-mecîd ve sevğ u taqdîr-i fa'âlün limâ-yürîd ile bu tarîkden hâll-i 'uğde-i işkâl ve kaç'-ı 'uğle-i nağz u vebâl için şedd-i niğâk-ı ricâl [10a] ve tayy-ı mesâfât-ı tilâl ü cibâl olundu. Ümîddir ki Hudâ-yı müte'âl, celle şânuhu 'ani's-sibh ve'l-mişâl, ictimâ'ımızı sebep-i tefrîka-i haşm-ı perîşân-hâl ve tulû'-ı kevkeb-i baht u iqbâlimizi, bâ'is-i gürûb-ı sitâre-i 'adû-yı nâ-mübârek-fâl eyleye. Ammâ zîbende-gân-ı dîhîm-gâh ve berâzende-gân-ı müttekâ-yı übbehet ü câh olan şehen-şâhân-ı düşmenpenâh, sünnet-i seniyyelerine iktidâ'en, kable'l-meşâf, bir berîd-i şadâkat-ittişâf ile dizdâr-ı kal'aya, "Emânallâhi ve emânü'r-resûl"⁶³ kelâmını müş'ir ve ba'de'l-muhârebe i'tizâr-ı hayyiz-i kabûle qarîn olmadığın muhbir, nuşh u pend-i sûd-mendî mutazammın bir menşûr-ı lâmi'u'n-nûr, şeref-şudûr bulsa şâyed,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Kârâhâ kâtib-i dâna be-sühân râst koned

Ki be-şad leşker-i cerrâr müyesser ne-şevd⁶⁴

mübteğâsı üzere bu kal'a-i felek-rif'at, bilâ-ta'ab u meşakkat, dâhil-i kabza-i feth u nusret ola, çünkü dehân-ı gevher-feşân-ı Bahâr-ı tâc-dâr'dan şâdir olan kelâm-ı hikmet-encâm, pesendîde-i havâtîr-ı havâşş u 'avâm olmağla, re'is-i müstevfiyân-ı feşâhat-elqâb ve ser-defter-i debîrân-ı belâgat-intisâb olan münşî-i haqîkî ki fi'l-haqîka kâtib-i

⁶² "Senin zülfünün hayâli dedi: Canı araç yapma! Çünkü bunun gibi av, bizim tuzağımıza düşer. Ümitsizlikle bu kapıdan gitme, bir fal daha at, belki şans ve talih kurası bizim adımıza çıkar."

⁶³ "Allâh'ın ve peygamberin güvencesinde olan"

⁶⁴ "Yüzlerce kalabalık ordunun başaramadığı işleri, bilgili bir kâtip söz ile başarır."

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

şâhib-kemâl ve râ'î-i ma'âmât-ı mu'ktezâ-yı hâl, [10b] her huşûşda
'umûmen kelâmı vârid ve nâm-ı nâmîsi kâtib-i 'U'ârîd olup, 'Aşşâr:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün)

Çü kâr-ı memleket-râ nazm dâdî

Be-her mektûb iklîmi güşâdî⁶⁵

El-hâşıl, lisân-ı hâme-i mu'ciz-peyâmından yenâbî'-i hikmet cârî ve kelâm-ı mü'essiri mânend-i gül-âb-ı verd, ahvâl-i 'âleme sârî, fenn-i hikmetde mes'ele-âmûz-ı Loqmân ve şanâyî'-i bedî'iyede üstâd-ı Hâce-i cihân olup, durer-i gurer-i itnâb u icâz ve cevâhir-i zevâhir-i ha'kîkat ü mecâzı silk-i mülkine dizmiş bir üstâd-ı hîred-pîşe ve bir müstevfî-i şâhib-endîşe idi. Dizdâr-ı kal'aya nuş u pendi şâmil ve ye's ü emniñ küfrine müstemil mektûb-ı hikmet-maşhûb tahrîri fermân olunduğda, bedâheten bir nâme-i bî-nazîr raqam-zede-i silk-i tahrîr ü tasfîr eyledi ki, ol pervâne-i sîmîn-per, mânend-i hamâme-i nâme-ber, âşiyân-sâz-ı kulle-i Hısn-ı Hazîz olup, ahâlî-i hîşâra vâşıl olmağla, ol rağbet-şiken-i nigâr-hâne-i Çîn ve gayret-fiken-i gülistân-ı huld-ı berîn olan kitâb-ı müste'âb-ı belâgat-kınâ'mî rûy-ı fehvâsından keşf-i hicâb ve çihre-i şâhid-i müdde'âsından ref'-i burka' u niğâb [11a] eylediklerinde, bir netîce-i mu'kaddemât-ı lu'f u 'itâb zâhir oldu ki, mevzû'-ı hey'et-i mevzû'a-i dil-âvîzi, zehr ü tiryâğdan mürekkeb ve ma'hmûl-i şûret-i ma'bhû'a-i dil-firûzı, nâr u mâ'ü'l-hayâtdan mü'ellef ü müretteb olup, her kirîşme-i sîne-sûzı, âşûb-ı dehr ü fitne-i devrân ve her gamze-i dil-dûzı, bir sinân-ı cân-sitân olmağla, ol nâme-i âteş-te'sîr, hâfızân-ı kal'anîñ dil-i âhenînlerin mûm ve evc-i felekü'l-bürûca ser-fürû itmeyen ser-keşleri, fermân-ı Hâver-i kavîyyü'l-iktidâra ma'kûm idüp, kal'ayı teslim, "*Vemen de'alehu kâne âminen*"⁶⁶ hısn-ı haşînine duhûl ile her biri vâşıl-ı envâ'-ı nâz u na'im ve nüvâziş-i pâdişâhî ile dâric-i medâric-i ta'zîm ü tekrîm oldılar.

Zihî kâtib-i sihr-sâz-ı feşâhat-perdâz ve debîr-i mu'ciz-tırâz-ı belâgat-nüvâz ki bir mektûb-ı hikmet-maşhûb ile tîğ-ı hilâf-ı Şıffîn'i der-ğılâf ve erbâb-ı meşâf-ı 'adâvet-ittişâfî birbirleriyle sîne-şâf idüp, hareket-i enmile-i nuşret-nigârı, sebep-i sükûn-ı ehl-i hilâf ve nem-i kalem-i müşgîn-raqamı, bâ'îş-i def'-i gubâr-ı fitne-i ihtilâf ola.

⁶⁵ "Memleketin işlerine (yönetim ve idaresine) düzen verdiğin gibi, her mektubunla bir iklimi (ülkeyi) fethettin."

⁶⁶ Âl-i İmrân suresi, 97. ayet: "Oraya giren emniyette olur."

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

[11b] Fi'l-ḥaḳîka, zihni selîm ve ṭab'-ı müstakîm şâhibi olan yârân-ı fehîme ta'lîm ü tefhîme muhtâc degildir ki, cihân-gîrlik da'vâsında işbât-ı aşâlet ve eḳâlîm-i seb'aya pençe-i teshîr ile dest-res bulmağa şarf-ı kuvvet eyleyen pâdişâhân-ı zi-şevket, bu maḳûle kâtib-i zû-fünûna ri'âyet ve manzûr-ı nazar-ı luṭf u ḥürmet itmeleriyle, ḥâme-i 'Abbâsî-'imâmeleri fetḥ-i memâlike vâsiṭa ve 'unvân-ı câh u celâlleri şaḥâyifine râbıṭa olagelmıştır.

(Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûl)

Ḳalem-zen nîgeh-dâr u şemşîr-zen

Ne muṭrib ki merdî ne-y-âyed zi-zen⁶⁷

Resîden-i Peyâm-ı Tehî-şoden-i Gülşen-âbâd Ez-leşker-i Şükûfe-i Encüm-a'dâd Be-gûş-ı Berf-i Şigerf ve Teveccüh-nümûden-i Ū Be-Yağma vü Ğâret Ân Taraf:⁶⁸

Tertîb-i kirdgân-ı muḳaddemât-ı sūḥan ve mınṭaḳa-bendân-ı miyân-ı ḳazâya-yı berf ü çemen, bu ḳazîyye-i marzîyye-i dil-nişîne şol şekl ile netîce virdiler ki, Gülşen-âbâd'ın 'asker-i ezhârdan ḥâlî ve Ḥâver-i celîlü'l-ḳadriñ mülk-i Ḥazîz'de naḳz u vebâli olduğın, câsûs-ı pür-füsûs-ı Temmûz, ḳâfile-sâlâr-ı kârbân-ı deye iş'âr, ol daḥî peyk-i [12a] şarşar-tek-i Ḥazân ile emr-fermâ-yı 'asker-i sermâ ve mesned-nişîn-i müttekâ-yı Şitâ olan Berf-i şigerf-i meşlûcü'l-fu'âda iḥbâr itmekle,

(Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûl)

Cihân-râ ne-mâned bî-kethudây

Yekî çün reved dîger âyed be-cây⁶⁹

zemzemesiyle na'ra-zenân u ṭanz-künân, kemâl-i vecd ü ḥâlet ve nihâyet-i sūrûr u behcet ile derûnında münce mid olan bürûdet ü sevreti ve cevfi demâğında mün'aḳid olan emrâz-ı bâride-i 'adâveti

⁶⁷ "Mutrib deĝil; kâtib, koruyucu ve savaşçıdır; zira kadından erkekçe (tavırlar) beklenmez."

⁶⁸ "Gülşen-âbâd'ın (gül bahçesinin) sayıca yıldızlar kadar olan çiçek ordusundan boşaldığı haberinin, muhteşem Kar'ın kulağına gelmesi ve onun o tarafları yağmalamaya yönelmesi."

⁶⁹ "Dünya sultansız kalmaz, biri gidince diğeri onun yerine gelir."

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

izhâr idüp, farç-ı hırş u çama'ından hummâ-yı balgamiyyesi bir
mertebe şiddet ve lerze vü irti'âş ile çihre-i 'abûsı bir şüret buldı ki,

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

Teneş be-şüret-i maḥlûc u çeşm çün mermer

Lebeş be-güne-i kâfûr u ruḥ çü bîcâde⁷⁰

bu beyden ğayri ta'bir ile ta'rîfi küncâyış-pezîr-i ḥavşala-i taḥrîr
degildir.

El-hâşıl, serdâr-ı talî'a-i Şitâ olan Zemherîr-i bürûdet-sirişt
ile kafâ-dâr-ı sâka-i sermâ olup, Berd-i 'Acûz nâmında olan fertût-ı
ziştî getürdüp, diyâr-ı Gülşen-âbâd'da çarb u ḥarbe kâdir dilâverân-ı
'asker-i Bahâr'dan bir dilir ü bahâdır ḳalmayup, ol [12b] kişver-i pür-
zîver, dosta naşîb olacaḳ ğayri mükerrer 'aceb ḫalvâ-yı terdir. İmdi,
"El-furşatu temurru merra's-seḫâb"⁷¹ her zamân fırsat ele girmez ve
ba'de fevtü'l-furşat, peşimânî fâ'ide virmez. Fırsat elde iken ol
vilâyete işâl-i süyûl-i yağma, sebep-i ğanâyim-i leşker-i Şitâ
olduğundan ḳaç-ı nazar, Hülâgû Ḥân bilâ-sa'y u ictihâd, mâlik-i diyâr-
ı Bağdâd olduğı gibi, bu maḳûle bir genc-i şâyegâna vâsıl oluruz deyu
'asker-i Sermâ ile hevâ-yı gülistâna heves ve iḳlîm-i çemeni yağma
içün kendüi envâ'-ı sâz u seleb ile mülebbes idüp, meymene vü
meysereden leşker-i cerrâr-ı sermâyî ve 'asker-i tûfân-bâr-ı seḫâb-ı
sermâ-fersâyî ile yelüp yopurup, esüp şavurup, mülk-i Rebî'a vezân
ve türâb-ı 'anber-fâm-ı Gülşen-âbâd'ı ber-bâd itmege sû-be-sû revân
olmalarıyla, ma'nâ-yı âyet-i kerîme-i "Fe-erselnâ 'aleyhimü't-
tûfâne"⁷² şahn-ı gülistânda zâhir ü nümâyân olup, cünûd-ı cümûd-ı
penbe-pûş, düş-ber-düş-ı kemâl-i cûş u ḫurûş ile ol diyâr-ı behişt-âşâra
mânend-i [13a] belâ-yı nâgehânî nâzil ve ol yaḫ-ıynet olan efsürde-
dilâna Gülşen-âbâd, birkaç günde maḳâm u menzil olup,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Leşker-i berf çemen mülkine aḳın şaldı

Ṭurma yağmada gezer niteki yağı Tâtâr

⁷⁰ "Teni atılmış pamuk suretinde, göz mermer gibi; dudağı kâfur
renginde, yanak kehribâr gibi."

⁷¹ "Fırsat, bulut gibi geçip gider."

⁷² A'râf suresi, 133. ayet: "Biz de onların üzerine tûfân gönderdik."

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

ol yağılar, reşk-i huld-ı berîn ve gayret-i kuşûr-ı 'illiyîn olan şehri-
şîrîniñ esâs-ı binâsını tîşe-i selc-i Ferhâdî ile raḡne-pezîr ve bâlâ-yı
bâm-ı bürûcî, esâs-ı esfeline lisân-ı rumḡ-ı yaḡ ile, “*âliyehâ sâfilehâ*”⁷³
nüktesin taḡrîr itmekle, bâzâr-ı Bahâr ‘atḡarlarıniñ sermâyeleri olan
fülfül ü ḡaranfüllerin ‘urza-i yaḡma vü ḡâret ve zîr-i pâ-yı tekâver-i
şarşar-ḡaşrlarında ol vilâyetin vuhûş u tıyûrı, “*Vetekûnü’l-cibâlû ke’l-
’ihni’l-menfûş*”⁷⁴ âyet-i kerîmesin zebân-ı ḡâl ile tilâvet idüp,

(Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ül)

Zi-bârîden-i ebr-i kâfûr-bâr

Semen ruste ez-desthâ-yı çenâr⁷⁵

ol çemenistân-ı zümürüdîniñ cûyların keşân-ber-keşân silsile-i berf
ile beste ve dest ü pâ-yı çenâr u servi, tîḡ u tîr-i yaḡ u tegerg ile şikeste
idüp, bâd-ı şarşar-nesîm-i şabâyı şehirde ve rîḡ-ı debûr-şemîm-i
şimâli dehrden sürüp, sünbülün ḡurraları perîşân ve nuḡûd-ı [13b]
gencîne-i Bahâr-ı tâc-dâr yaḡma vü tâlân olunup, nergis-i şehlâyı nâ-
bînâ ve gül-i ra’nâyı nâ-peydâ itmeleriyle, ol bâḡ-ı perîşân-şemer,
târâc-ı leşker-i Berf-i sitem-güster ile mânend-i hîzem bî-berg ü bâr
olup, câme-i dıraḡtân, dükkân-ı ḡallâcda atılmış penbe gibi maḡlûc ve
her biri târ u pûd-ı selc ü maḡar ile mensûc, dervîşâne bir ḡırḡa-i seffide
muḡtâc ve sîneleri ḡadeng-i cân-sitân-ı yaḡ-fürûşâna âmâc olmuş idi.
Selmân:

(Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ül)

Sepîdî giriftî heme kûh u râḡ

Siyâhî ne-dîdî kesî cüz-keleḡ

Çü deryâ-yı sîm-âb bûdî zemîn

Ser ez-berf ber-ebr bûdî zemîn

⁷³ Hûd suresi, 82. âyet: “Altını üstüne (getirdik.)”

⁷⁴ Kâri‘a suresi, 5. âyet: “Daḡların da atılmış renkli yüne dönüştüḡü
(gündür).”

⁷⁵ “Kâfûr yaḡdıran bulutun yaḡmasından çınarın ellerinden yasemin
bitmiş.”

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*
Volume 4/2 Winter 2009

Perîşân besî nevha kerdî şehâb
Be-zârî be-bârîdî ez-dîde âb⁷⁶

El-kışsa, ahâlî-i Gülşen-âbâd'ın kimini tu'me-i şîr-i şemşîr-i zemherîr ve kimini hedef-i tîr-i ebr-i berf-i maîr idüp, baqîyyetü's-süyûf olan âb-ı revânları maḥbes-i mînâ-kârîde efsürde ve lâle vü zaymerânları vâdî-i dil-figârîde dâg-dâr u pejmürde itmeleri ile, kemâl-i dehşet-encâmdan zebân-ı 'andelfbde ḥarf ü şavt münce mid ve dehân-ı tûḥîde zemzeme vü tekellüm mün'aqid olup, istîlâ-yı leşker-i berf ü berd ile [14a] mesâkîn-i Gülşen-âbâd şöyle za'if ü bî-meded oldılar ki, derûn-ı kânûnda âteş ü âzer katı azar azar yanar ve fevâkih u ezhâr-ı şitâ, âteş-i pür-şerâr ve aḥker-i âteş-bâr olmuş idi. "*İnnâ neḥâfu min rabbînâ yevmen 'abûsen kamḥarîrâ*".⁷⁷

Pâsuḥ-dâden-i Şabâ Be-Ḥâver-i Ḥurşîd-livâ Ez-aḥvâl-i Gülşen-âbâd ve Takrîr-kerden-i İstîlâ-yı 'Asker-i Berf-râ Der-Ân Bilâd:⁷⁸

Peyâm-âverân-ı kârbân-ı şehristân-ı taḥayyül ve kâşîdân-ı ḥuceste-zebân-ı sulṭân-ı te'emmül, bu tarîkle tezyîn-i küngüre-i kâḥ-ı îcâd u iḥtirâ' ve gûşvâre-i ibdâ'ı bu vech ile âvîze-i gûş-ı ebkâr-ı Nevşâd-istimâ' iderler ki, Ḥâver-i ḳaviyyü'l-iḳtidâr, Bahâr-ı tâc-dâr ile Ḳal'a-i Ḥazîz'de, Selmân:

(Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûl)
Melik manḳal-ı zer ber-efrûḥtî
Heme 'ûd u 'anber ber-ân sūḥtî

⁷⁶ "Dağ ve ovayı hep beyazlık bürüdü; kargadan başka bir siyahı kimse görmedi. Yer civa denizi gibi oldu; yer kardan dolayı başını bulutlara değirdi (sürttü). Bulut perişan (bir şekilde) çok ağlayıp inledi; ağlayarak gözden yaşlar döktü."

⁷⁷ İnsân suresi, 10. ayet: "Biz, çetin ve belalı bir günde Rabb'imizden korkarız."

⁷⁸ "Sabâ'nın arslan sancaklı Güneş'e Gülşen-âbâd'ın (gül bahçesinin) durumu hakkında cevap vermesi ve Kar askerinin o ülkeyi istilâ ettiğini açıklaması."

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

Ser-i her dü ez-‘aşk u mey germ bûd
Ne-mî dâşt dey-râ dem-i serd bûd⁷⁹

fehvâsınca kenâr-ı kânûn-serây-ı sidre-sütûnda ‘ayş u nûşda ve Nahîd-i felek, perde-i çenge âheng virüp çep ü râstdan şeh-nâzân-ı nevâ-sâz ve muṭribân-ı ‘uşşâk-nüvâz cûş u ḥurûşda iken, nâ-gâh berîd-i sa‘âdet-nüvîd-i şabâ, mânend-i hüdhüd-i Sebâ, devân u vezân ol Süleymân-mekânîñ [14b] piş-gâh-ı ‘izzet-dest-gâhına vuşûl ve maḳâm-ı ḥıdmet-kârîde kıyâm u müşûldan soñra, devâm-ı devleti du‘âsıyla tekellüm-künân,

(Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün)
Îlâhi tâ çemen-i ḥüsn-i gül-ruḥân-râ zîb
Büved zi-sünbül-i sîr-âb u nergis-i maḥmûr

Cemâl-i câh-ı tu çün lâle bâd der-nîsân
Dil-i ḥasûd-ı tu çün gonca bâd der-bâḥûr⁸⁰

deyüp, aḥvâl-i Gülşen-âbâd’ı ve Berf-i şigerfîñ ol şehirde bünyâd itdügi binâ-yı zulm ü bîdâdı ve leşker-i Şitâ’mñ bi’l-fi‘l ol bâğ-ı cennet-âsâda qarâr ve kendüsi hezâr derd ü belâ ile firâr eyledügin pâye-i serîr-i sa‘âdet-maşîre ‘arz u inhâ idüp didi ki,

(Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün)
Tu fâriğî vü ez-ân cânib ârzûmendî
Be-gâyetîst ki ender miyân ne-mî gunced⁸¹

⁷⁹ “Kral, altın mangalı yaktı, bütün öd ve anberi onun üzerinde yaktı (tüttürdü). Her ikisi de aşk ve şarap ile meşgul idi, dey ayının (kışın ilk ayı) soğuk nefesinin olduğunu önemsemiyordu.”

⁸⁰ “Tanrım, gül yanaklıların güzellik çimenliği suya kanmış sümbül ve mahmur nergisle bezendiğinde, senin makamının güzelligi nisan ayında lale gibi olsun; seni kıskananın gönlü temmuz ayındaki gonca gibi olsun.”

⁸¹ “Sen rahatsız, öte yandan hasret o derecededir ki yüreğe sığmaz.”

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*
Volume 4/2 Winter 2009

hâlâ sipâh-ı nâle vü âh-ı âhâlî-i Gülşen-âbâd, firâkıñızdan gâh târâc-ı meşâ'il-i nücûm için kemend-endâz-ı kulle-i çarh-ı heştüm ve gâh deryâ-yı eşk-nigâh-ı fuqarâ-yı 'ibâd, sâhil-i dâmân-ı şabr u şekîbi ğarkâ virmekle, bâ'is-i ıztırâb-ı sefine-i hûş-ı a'yân-ı baħr-ı heftüm olup, ol şâm-ı deycûr-ı mehcûrda rencûr olan nergisler, şeb-çerâğ-ı 'inâyetiñiz zuhûrına muntazır ve muqaddemâ haķlarında şudûr iden himâyet-i 'aliyyeñizi [15a] bülbüller zâkir olduğundan kaķ-ı nazar, gûşe-nişîn-i ribâķ-ı gülşenî olan benefşe-i miskîn-ķalenderî, vâlih ü hayrân-ı ğubâr-ı iftirâkıñız ve peygûle-mekîn-i miyân-ı mevlevî-hâne-i çemenî olan lâle-i ğam-ġin-i haydarî, ser-gerdân-ı simâ-ı şafâ-yı kudûm ü telâkıñızdır. Ahâlî-i Gülşen-âbâd, Bahâr-ı tâc-dâr-ıñ re'âyâsı ve vedâyi'-i hâlîķu'l-berâyâ fuķarâsıdır. Pâdişân-ı zi-şân ve şehensâhân-ı şâhib-'unvâna emr-i âġâh mühim ve farz-ı müteħattimdir ki, ġülzâr-ı memâlik-i maħrûsesiniñ ârâyîşi ve ġülistân-ı hâtırınıñ bâ'is-i def'-i daġdaġa vü teşvîşi olup, anlar ile ġazinesi mâl-â-mâl ve ol mâl ile mâlik-i 'asâkir ü ricâl-i deryâ-mişâl olmaġla, a'dâ-yı bed-râyınıñ ref' u istişâline bezl-i iştiġâl itdüġi re'âyâsınıñ dâmen-i ġamını dest-i tasalluķ-ı zâlemeden ġalâş eyleye. Çünkü bu ġaber-i cân-kâh, kâh-ı şimâh-ı Hâver-i ġurşid-külâha vâsıl olup, aħvâl-i 'âlemden âġâh ve ġâb-ı ġafletten vâsıl-ı derece-i teyaķķuz u intibâh oldu. Âteş-i ġazab-ı kânûn derûnlarında sûzân ve ġarâret-i cibillîleri çihre-i enverlerinde zâhir ü nümâyân olup, bu emr-i lâzımı't-taķdîmiñ [15b] tedârük ü tedbîri ve iştirâkla Berf-i şigerf'îñ istihlâk u tedmîri ġuşûşıyla tekayyüdde iken, sevķ ü taķdîr-i "Fa'â'lün limâ-Yürîd" ve irâdet ü meşîyyet-i Cenâb-ı Hâlîķu'n-naşr ve't-te'yîd ile emr-i ķader-tüvân ve fermân-ı kaķâ-cereyân bu nehc ile şeref-şudûr buldı ki, Hâver-i ķaviyyü'l-iķtidâr evvelen ve bi'z-zât taħt-ı şerefde ķarâr ve 'urve-i ķuşvâ-yı nışfu'n-nehârda aħvâl-i ġülzâra ifâza-i envâr idüp ve Bahâr-ı tâc-dâr şâniyen ve bi'l-'arż leşker-i cerrâr ve 'asker-i düşmen-şikâr-ı şükûfe vü ezhâr ile cânib-i cenûbdan taraf-ı bâhirü's-şeref-i Gülşen-âbâd'a revâne ve ol bâġileri bâġ-ı 'âlemden ġıtta-i 'ademe sürmekde merdâne ola, fermân-ı vâcibü'l-ımtişâl-i ġazret-i sulţân-ı bî-mişâl ile, "Keyfe yuħyi'l-arza ba'de mevtiġâ"⁸² ma'nâ-yı şerîfiniñ şûret-i fehvâ-yı 'izzet-iġtivâsı, mir'âtü's-sürûr-ı şudûrda âşikâr ve, "Vallâhu enzele mine's-semâ'î mâ'en fe-aħyâ bihi'l-arza"⁸³ mefhûm-ı laţîfiniñ muķteżâ-yı sa'âdet-iķtizâsı, çemen-zâr-ı zuhûrda bedîdâr olmaġla, Bahâr-ı tâc-dâr-ı talî'a-i zafer-yâr ve sâķa-i nuşret-şî'âr ve bi'l-cümle rîġ-i beyâbân ve evrâķ-ı dıraħtândan bisyâr, bî-ġadd ü şümâr piyâde vü süvâr-ı [16a] tûfeng-endâz-ı şehâbe-girdâr ve kemân-dârân-ı Rüstem-peygâr ile yemîn ü yesârdan sûy-ı Gülşen-âbâd'a neħzat ve

⁸² Rûm suresi, 50. ayet: "Arzı, ölümünün ardından nasıl diriltiyor."

⁸³ Nahl suresi, 65. ayet: "Allah gökten bir su indirdi ve onunla yeryüzünü diriltti."

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

revğan-ı kalb-i şitâ ile çerâğ-ı devletin münevver itmege teveccüh ü 'azîmet eylediği haberi, efvâh-ı erbâb-ı gülistânda şâyi' ve âmed-şüd-i cünd-i ezhâr, pîrâmen-i mülk-i bûstânda vâқи' olup, debdebe-i kûs-ı ceng ü neberd-âverân-ı 'asker-i Bahâr ve velvele-endâz-ı leşker-i Berf bî-şebât u karar olmağla, "*El-hâ'inü hâ'if*"⁸⁴ mefhûmınca fermân-fermâ-yı Şitâ bir mertebe müstağrak-ı deryâ-yı havf u hirâs ve mübtelâ-yı belâ-yı vehm-indirâs u inîmâs oldu ki, derk ü ihsâsı mâ-verâ-yı hayta-i 'uqûl ü havâs olup, "*Men ya'mel sû'en yücze bihî*"⁸⁵ hasb-i hâli ve, "*Se-yühzemü'l-cem'u ve yuvellûne'd-dübüre*"⁸⁶ cemâ'at-i Şitâ'nın kuvvetlü fâli olmağın, 'asker-i Bahâr, ser-hadd-i Nev-rûz'dan Diyâr-ı Rebî'a vaz'-ı kadem ve deşt ü şahrâ, hıyâm-ı encüm-nizâm-ı şükûfe vü ezhâr ile mânend-i bâğ-ı İrem ser-sezb ü hurrem olduğda,

(Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün)

Çün kevkebe-i şâh-ı bahârân der-âmed

Ez-her tarafî gulğul-i murğân ber-âmed

Rûşen şod ez-envâr-ı cemâleş ufuk-ı bâğ

Târîkî-i küfrân-ı şitâ hem be-ser âmed⁸⁷

Gürîhten-i Berf-i Şigerf [16b] Ez-'Asker-i Bahâr-ı Tâc-dâr ve Ta'kıb-i Rüstem-i Nisân Bâ-leşker-i 'Adû-şikâr:⁸⁸

Berf-i şigerf, devletiniñ âb-ı rûyı ve saltanatınıñ pîr-i jûlîdemûyı olan Zemherîr ile Berd-i 'Acûz'ı huzûr-ı bürüdet-mevfûr-ı tavîyyet-mağşûrına ihzâr idüp,

⁸⁴ "âin korkaktır."

⁸⁵ Nisâ suresi, 123. ayet: "Kim bir kötülük yaparsa onun cezasını görür."

⁸⁶ Kamer suresi, 45. ayet: "O topluluk yakında bozulacak ve onlar arkalarını dönüp kaçacaklardır."

⁸⁷ "Bahâr şahının korteji gelince, her taraftan kuşların cıvıltıları yükselir. Onun güzelliğinin ışıltısından bahçenin ufku aydınlandı; kışın nankörlük karanlığı da sona erdi."

⁸⁸ "Haşmetli Kar'ın hükümdar Bahâr'ın askerinden kaçışı ve Nisan Rüstemi'nin düşmanı avlayan askeriyle (onu) takip etmesi."

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

'Îlâc-ı vâkı'a pîş ez-vuķû' bâyed dîd⁸⁹

Bahâr-ı tâc-dâr, üzerimize gelmesi muķarrer ve âteş-i saşvetine tâb u tâķat ğayr-i muťaşavverdir. Bu emr-i müşkilîñ tedbîri ve bu vâķı'a-i hezîmet-delâyiliñ ta'bîri nedür, deyu su'âl eyledikde, Zemherîr-i ķamtarîr, şiddet-i germiyyet ile pâ-yı tahta vaz'-ı rûy-ı 'ubûdiyyet idüp, zamân-ı devletiñizde fârisân-ı meydân-ı diyâr-ı erba'în olan rîh-i şarşarîñ hâkimi ve cumhûr-ı umûr-ı mütemekkinân-ı şehir-i ħamsîniñ müdebbir ü mütemmimi olup, bu maķûle ħidmetiñize muntazır ve şudûr-ı fermânîñiza müterakķıb u nâzırız, buyuruñ, ķufl-i bâb-ı ħazîne açılsun ve 'asker-i rîh-i şarşar üzere nuķre-i sîm saçılsun, daħi, "*Fe-uhlikû bi-rîhin şarşarin âtiyetin*"⁹⁰ mefhûm-ı şerîfi üzere varup 'asker-i ezhârı târ u mâr ve Bahâr-ı tâc-dâr'ı giriftâr-ı bend-i idbâr eyleyelim, didükde, Berd-i 'acûz-ı [17a] mes'ele-âmûz, bu vech ile cevâba müteşaddî ve ef'âl-i Zemherîr'e müte'arrız u müte'addî oldı ki, taşra-i sermânîñ zamânı gitdi ve 'asker-i Bahâr mülk-i Rebî'a yetdi, "*Saħħarahâ 'aleyhim seb'a leyâlin ve şemâniyete eyyâmin*"⁹¹ mefhûm-ı şerîfi üzere, üzerlerine taslîť idecegiñ 'askerimize ħazîne-i Berf, yedi sekiz günlük bahâ-i 'alef olmaz ve tîr-i maķşûd bî-âlet vâsil-ı hedef olmaz, şimdiki hâlde leşker-i ezhâra ķarşu varmak 'âķil işi ve ħired-mend revîşî degildir, çünkü muĥârebeye ķudret ü iķtidârımız yokdur, imdi maĥallinde kaçmak daħi erlikdir, "*El-firâru mimmâ lâ-yuťâķu min süneni'l-mürselin*"⁹² deyu, itmâm-ı kelâm eyledikde, pîr-i rûşen-zamîriñ kelâm-ı ħaķîķat-encâmı, Berf-i şigerfe te'sîr itmekle, "*Men necâ bi-re'sihî feķad rabiĥa*"⁹³ mefhûmını pişvâ ve,

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün)

Eger ĥâhî selâmet ber-kenâr'est⁹⁴

⁸⁹ "Olayın çaresini olmadan önce görmek gerekir."

⁹⁰ Hâkka suresi, 6. ayet: "Uĝurlu, kasıp kavuran bir fırtına ile mahvedildiler."

⁹¹ Hâkka suresi, 7. ayet: "Allah onu, art arda yedi gece, sekiz gün onların üzerine musallat etti."

⁹² "Güç yetirelemeyecek şeylerden kaçınmak, peygamberlerin sünnetlerindedir."

⁹³ "Kendi başını kurtaran kazançlıdır."

⁹⁴ "Esenlik istiyorsan kenardadır (kıyıdadır)."

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

mazmûnını muhtedâ idinüp, âheng-i tarîk-i firâr ve 'inân-ı 'aciz ü iztîrârı râh-ı hezîmetde qarâr itdügin, câsûs-ı bâd-pây-ı bâdiye-peymâ olan nesîm-i Şabâ, huşûr-ı müstevcibü's-sürûr-ı Bahâr-ı tâc-dâr'a inbâ vü inhâ itmekle, hânedân-ı salţanatınıñ emek-dârı ve cünûd-ı zafer-vürûdünüñ ihtiyârı olan Rüstem-i Nisân nâm vezîr-i [17b] nâm-dârı ki hadd-i zâtında dilâver ü dîn-dâr ve zabt u şıyânet-i sipâh u ra'ıyyetde kavıyyü'l-iqtidâr, ahvâl-i düşmândan haber-dâr ve nice yağma vü âfetlerde hıdmetde bulunmuş dilîr ü şecâ'at-şî'âr olup, envâr-ı kelâm-ı mu'ciz-nizâm-ı "*İzâ erâdallâhu bi-melikin hayrân ce'ale lehu vezîren şâlihan*"⁹⁵ cebîn-i mübîninde nümâyân ve âşâr-ı kâr-sâzî vü maşlahat-bîni, çihre-i metûninde vâzîh u 'ayân, gülistân-ı tabî'atı, bârân-ı 'adl ü inşâfla ser-sebz ü reyyân ve zülâl-i feyz-i ihsânı, bâ'ış-i tarâvet-i ahvâl-i erbâb-ı bûstân olup, devlet-i bahâriyenîñ kâr-dîdesi ve rûzgâr-ı zûr-kârıñ germ ü serd-çeşîdesi olmağla Berf-i şigerf'i ta'ķib ve leşker-i Şitâ'yı kahr u ta'zîbe Rüstem-i Nisân'ı serdâr idüp, tîr-endâzân-ı Ebr-i bahâr ve nîze-güzârân-ı ezhâr-ı düşmen-şikâr ile mütevekkilen 'alallâhi'l-Melikü'l-Müte'âl irsâl idüp, kendüleri a'yân-ı devlet-i bahâriyye ve erkân-ı salţanat-ı gül-zâriyye ile Gülşen-âbâd kırbında bir murğ-zârda qarâr idüp, muntazır-ı haber-i fetħ-i firûzî ve müteraķķıb-ı zuhûr-ı behcet-i nev-rûzî [18a] olup, mu'allimân-ı debistân-ı bahâr, etfâl-i ezhâr ile sûre-i Fetħ'a meşğûl ve sihâm-ı du'â-i meşâyih-i kibâr-ı serv ü çenâr, qarîn-i hedef-i icâbet ü kabûl olmuş idi.

Rezm-i Rüstem-i Nisân Bâ-Leşker-i Şitâ ve Giriftâr-şoden-i Berf-i Şigerf Be-dest-i Bahâdirân-ı Bahâr-ı Kâhramân-ı Heycâ:⁹⁶

Serdâr-ı zafer-kirdâr-ı ezhâr, cünd-i zafer-vürûd-ı huçeste-âşâr-ı Bahâr ile,

(Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûl)

Hemî reft menzil be-menzil revân

Sa'âdet qarîn ü zafer hem-'inân

Zi-gerd-i sipâhî hevâ müşk-fâm

Be-yek hâl rûz u şeb u şubħ u şâm⁹⁷

⁹⁵ "Allah bir melikin (yöneticinin) hayrını murat ederse (iyiliğini isterse), ona salih bir vezir gönderir."

⁹⁶ "Nisan Rüstemi'nin kış askerleriyle savaşması ve heybetli Kar'ın savaş kahramanı Bahâr yiğitlerinin eline düşmesi."

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

bu üslûb-ı mergûb-ı mülûk-ı marziyyetü's-sülûk üzere kaç'-ı menâzil ve tayy-i merâhil iderek, bir vaqt-i hürrem ve zamân-ı meymenet-tev'em hülûlünde ki, Direfş-i Gâviyân gibi a'lâm-ı zafer-encâm-ı şakâyıķu'n-nu'mân açılmış ve lâle-i kühsâr bayraklarınıñ yapraklarına, "*Nasrun minallâhi ve fetħun karîb*"⁹⁸ yazılmış idi.

Rüstem-i Nisân, bahâdırân-ı Bahâr ve ser-efrâzân-ı 'adû-şikâr-ı şükûfe vü ezhâr ile eţrâf u eknâf-ı mu'asker-i ehl-i hılâf-ı bürûdet-ittişâfa aqınlar idüp, cûylar gibi 'asker-i Berf'i cüst u cûda ve aĥvâl-i düşmânı müdebbirân-ı dîvân ile güft u gûda iken, cibâl-i şâmiĥadan bir kûh-ı pür-şükûhda gürûh-ı enbûhla [18b] talî'a-i ezhâr, sâka-i leşker-i sermâya deryâ-yı aĥdar mânendi cûş u ĥurûşla yetişüp, buluşup ve erbâb-ı ceng ü perĥâş birbirleriyle görüşüp, bilişüp,

(Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûl)

Ne-dîde zi-mâ düşmen-i bed-gümân

Be-cüz rûy-ı şemşîr ü püşt-i kemân⁹⁹

şûret-nümâ-yı mir'ât-ı ma'nâ-yı 'ayân olup, cünd-i Bahâr'dan dilâverân-ı ma'reke-âzmâ, "*Vellezîne câhedû finâ lenehdiyennehüm sübülenâ*"¹⁰⁰ kelâm-ı mu'ciz-nizâmına i'tikâd-ı tâm ve bahâdırân-ı 'arşa-i heycâ, "*Ve innallâhe yuĥibbüllezîne yuĥâtîlüne fî sebîlihî şaffen*"¹⁰¹ peyâm-ı le'âlî-intizâmına i'tinâ-yı mâ-lâ-kelâm ile şaflar bağlayup, "*Velillâhi cünûdü's-semâvâti ve'l-arzi*"¹⁰² mefĥûm-ı şerîfi üzere cünûd-ı Berf ü Bahâr-ı neberd ü peygâra âheng ve ol iki fırķa 'arşa-i vesî'a-i 'âlemi birbirleriniñ gözlerine târ u teng idüp, şemşîr-i âfitâb-te'sîr-i süvârân-ı gülşen, mübârizân-ı şelciñ kelle-i bî-devletlerin ĥartopı gibi ĥâlĥide ve tûfeng ü tîr-i piyâdegân-ı çemen, bahâdırân-ı Berf'iñ pençesin mânend-i murĥ-ı nîm-bismil ĥapide vü pîçide idüp, [19a]

⁹⁷ "Mutlulukla beraber ve zaferle yoldaş olarak konak konak gidiyordu. Ordunun (çıkardığı) tozdan hava misk renginde; gece gündüz, sabah akşam (birbirinden ayrılmayacak) bir hâlde"

⁹⁸ Saff suresi, 13. ayet: "Allah'tan yardım ve yakın bir fetih."

⁹⁹ "Kötü düşünceli (şüpheli) düşman bizden kılıcın yüzü ve yayın sırtından başka (bir şey) görmemiştir."

¹⁰⁰ Ankebût suresi, 69. ayet: "Ama bizim uğrumuzda cihat edenleri elbette kendi yollarımıza erİştireceĥiz."

¹⁰¹ Saff suresi, 4. ayet: "Allah, kendi yolunda kenetlenmiş bir yapı gibi saf bağlayarak savaşanları sever."

¹⁰² Fetih suresi, 4. ayet: "Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır."

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

(Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûl)

Yelân-ı bahâr u dilîrân-ı berd

Çü şîrân-ı cengî be-hem ber-zedend

Şodî ahter-i berfiyân ki bulend

Resândî be-sûy-ı bahârân gezend

Gehî baht-ı firûz-ı nev-rûziyân

Resândî be-berfî-nejâdân ziyân

Zi-ceng-i sitîz-i neberd-âverân

Zemân şod zemîn ü zemîn âsmân

Yelân-ı bahâr u pelengân-ı berf

Be-âhîr şoden bâ-heme ber-ţaraf¹⁰³

Âhîrû'l-emr, âşâr-ı galebe vü nuşret, cânib-i 'asker-i Bahâr'da zâhir ve 'alâyim-i za'f u inhiţât, ţaraf-ı leşker-i Şitâ'da bâhir olmağla, guzât-ı nuşret-âyât, dilîrâne ceng ü cidâl ve kûmât-ı zafer-simât, merdâne harb ü kıţâl idüp, "*Vaqtülühüm ħaysü sekiŧümûhüm*"¹⁰⁴ mefhûm-ı şerîfine imtişâlen 'umûmen 'asker-i zafer-rehber, Rüstem-i Nîsân-ı şecâ'at-güster ile ke'l-berķi'l-ħâtîf ve'r-rîhi'l-'âşîf, ħalb-i düşmene yemîn ü yesârdan ħamle itdüklerinde, her çend cünûd-ı Şitâ dilâverleri, ol ma'reke-i kıyâmet-'alâmetde ħadem-i şabr u şebâtı ber-ħarâr ve binâ-yı taħammül-i zafer-simâtı üstüvâr itdiler ise kâr-ger olmayup, "*İnne cündallâhi'l-ġâlibu fi'l-*

¹⁰³ "Bahâr'ın pehlivanları ve soğuşun yiğitleri savaşırsanlar gibi birbirlerine girdiler. Kar ordusunun yıldızı yükselince Bahâr ordusuna zarar verdiler. Bazen nevrüz yanlılarının muzaffer talihi, Kar soylulara (soyu kara dayananlara) zarar veriyordu. Savaşçıların şiddetli çarpışmasından zaman zemin oldu, zemin gök oldu. Bahâr'ın pehlivanları ve Kar'ın kaplanları sonunda hep beraber bertaraf oldu."

¹⁰⁴ Bakara suresi, 191. ayet: "Onları (size karşı savaşanları) yakaladığınız yerde öldürün."

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

*meşârîki ve'l-meğârib*¹⁰⁵ deyu, Şitâ'nîñ gâret-gerlerin deşt ü hâmûndan ve sermânîñ hasâret-âverlerin hıttâ-i rub'-ı meskûndan [19b] sürmege,

(Müfte'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün)

Himmet-i merdân çü der-âyed be-kâr

Berg-i gul-i tâze ber-âyed zi-hâr¹⁰⁶

veznince bezl-i himmet ve şarf-ı gayret ü hamıyyet itmeleriyle, nesîm-i nuşret-şemîm-i "*İnnâ fetahna leke fetħan mübîna*"¹⁰⁷ sûy-ı asker-i Bahâr'a vezân ve seyl-i pür-nehîb-i "*Feķuṭi'a dâbirü'l-ķavmi'llezîne zalemû*"¹⁰⁸ taraf-ı leşker-i Berf'e revân olup, "*Fehezemühüm bi-iznillâhi*"¹⁰⁹ vird-i efvâh-ı sipâh-ı nuşret-penâh olmağla, Rüstem-i Nîsân-ı şehâbe-bükâ, berekât-ı eşk-i çeşm ile şikest-âver-i fırķa-i yâğıye-i Şitâ ve hezîmet-ger-i zümre-i bâğıye-i sermâ olup, cümlesi pây-mâl-i huyûl-i süyûl-ı Nîsân ve tu'me-i tîr-i dilîrân-ı bârân olmağın, kanları 'ummân-ı gül-gûn gibi şahrâları lâle-zâr ve deşt ü vâdîleri, pür-şükûfe vü ezhâr idüp, ol perhâş-ı cân-hırâşda fermân-dih-i ķavm-i mağbûn olan Berf-i dâlâlet-maķrûn,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Der-hevâ çend mu'allâķ-zenî vü cehd-kunî

Ey kebûter nigerân bâş ki şâhîn âmed¹¹⁰

mîşdâķınca çengâl-i şeh-bâzân-ı Bahâr'a giriftâr ve iķbâl-i devleti, mübeddel-i mezellet-i idbâr olup, bî-nâm u nişân ve sevret ü şavveti, şahâyif-i 'âlemde maķz-ı vehm ü gümân [20a] olduķdan şoñra, leşker-

¹⁰⁵ "Bütün doğu ve batı yönlerinde (kainatın her tarafında) Allah'ın ordusu galiptir."

¹⁰⁶ "İnsanların himmet ve gayreti bir işe girişince dikenden taze gül yaprağı çıkar."

¹⁰⁷ Fetih suresi, 1. ayet: "Biz sana dosdoğru apaçık bir fetih ihsan ettik."

¹⁰⁸ En'âm suresi, 45. ayet: "Böylece zulmeden toplumun kökü kesildi."

¹⁰⁹ En'âm suresi, 45. ayet: "Sonunda Allah'ın izniyle onları yendik."

¹¹⁰ "Havada ne zamana kadar duracak ve gayret sarf edeceksin; ey güvercin, dikkat et, şahin gelmektedir."

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

i ezhâr-ı manşûr u muẓaffer, Gülşen-âbâd'a 'avdet ve rikâb-bûsî-i Bahâr-ı tâc-dâr ile mu'azzez olmak ümniyyeti ile teveccüh idüp gelüp, her biri teşrîfât-ı fâyizetü'l-berekât ve hıla'-ı seniyyât-ı müstelzimü'l-mübâhât ile müşerref ve gûş-ı 'izzet-mengûşları, le'âlî-i kelâm-ı âferîn ü taşîn-i pâdişâhî ile müşennef olmuşlardır.

Ba'dehu Bahâr-ı tâc-dâr, sarây-ı Gülşen-âbâd'ı teşrîf ve ol mükedderü'l-hâl olan ahâlîniñ ahvâline talîf buyurup, mir'ât-ı zamîr-i jeng-pezîrleri, mışkala-i nüvâziş-i pâdişâhî ile muşaykal ve şahâyif-i ahvâl-i pür-melâlleri, cûy-bâr-ı 'adl ü ihsân-ı şehen-şâhî ile mühezzeb ü mücedvel olup, bür'-i devâya muhtâc ve esîr-i derd-i ihtiyâc olan serv ü çenârîñ dest ü pâyına edviye-i çâre-sâzî-i Hâkîm-i ezel ve eşribe-i dârü's-şifâ-i Müheymin-i Lem-yezel ile 'ilâc olunup, sünbülün turraların meşşâta-i şabâ perdâht ve zülf-i nigâra nesîm-i 'Îsî-nefes-i şimâl, buhûr-ı meryem ile tâze hayât virüp, cûylarıñ bend ü zencîri şikeste ve 'uqde-i derûn-ı jâle vü şeb-nem güsiste olmağla, [20b] Gülşen-âbâd, evvelkiden tâze vü ter ve tûfî vü 'andelîbi eski perdelerinden hezâr-mertebe sühan-güster ü zemzeme-perver olup,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Çün Süleymân-ı bahâr aldı diyâr-ı çemeni

Tîğ-ı hürşidle kahr oldı şitâ ehrimeni

Kaşr-ı bâğı bezedi çünki Zelihâ-yı bahâr

Yine çâk oldı ten-i Yûsuf-ı gül pîreheni

zemzemesiyle murğân-ı Gülşen-âbâd, velvele-nâk ve şadâ-yı hayr-mağdem, tañtana-endâz-ı nüh-kuşbe-i eflâk olduğda, Berf-i şigerf-i pâ-dâş-kâr ve cezâ-i a'mâl-i nâ-sâz-kârına giriftâr olup, "feşüddü'l-vişâk"¹¹¹ kaydı ile muqayyed ü maḥbûs, berf-dân-ı Gülşen-âbâd'da saḫkâ-i leb-teşnegân-ı cümle-i nüfûs olmuşdur.

(Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

Kes ber-esb-i sitem süvâr ne-şod

Ki ne-y-üftâd u ḫor u zâr ne-şod¹¹²

¹¹¹ Muhammed suresi, 4. ayet: "Bağı sıkıca bağlayın (esir alın)."

¹¹² "Zulüm atına binip de düşmeyen; hor ve hakir olmayan yokdur."

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

Hâtime-i Berf ü Bahâr Bâ-du‘â-yı Pâdişâh-ı Cem-vaqâr:

(Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün)
Tâ ki taht-ı çemende şâh-ı bahâr
Ola cünd-i şükûfeye sâlâr

Tâ ki mihr-i münîr-i burc-ı felek
Ola evc-i şerefde pür-envâr

Tâ ki iqbâl-i ‘asker-i nev-rûz
Ola sermâya bâ‘iş-i idbâr

Şeh Murâd Hân-ı ma‘delet-güster
Ki odur şimdi sâye-i Dâdâr

Yâ İlâhî be-feyz-i nûr-ı mihr
Be-şafâ-yı tarâvet-i gül-zâr

Be-‘abûsî-i rûz-ı berf ü şitâ
Be-sürûr-ı neşât-ı faşl-ı bahâr

Eyle naḥl-i vücûdını Yâ Rab
Mîve-i salṭanatla ber-ḥurdâr

Ola her rûzı ‘îd-i nev-rûzî
Şebi Kâdr ola tâ ebed her bâr

Dâmen-i baḥtı görmesün hergiz
Eşer-i gerd-i gam fütûr-ı gubâr

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

Eyle fânûs-ı hıfzıñ içre müdâm
Şem'-i iqbâl ü devletin bîdâr

Taht-ı devletde pâ-y-dâr olsun
Seyr olunduğça faşl-ı berf ü bahâr

Sonuç

Berf ü Bahâr, gerek yazdığı Farsça şiirlerden gerekse yaptığı görevlerden iyi bir eğitim aldığını anladığımız Sıdkî Paşa'nın edebî bilgisini sanatkârâne bir üslupla ortaya koyduğu, içerisinde manzum parçalar bulunan ve başkahramanların doğrudan bir tartışmasına rastlanmaması nedeniyle kısmen münâzara tarzında yazıldığını düşündüğümüz süslü bir nesir örneğidir. Eser; konusu, kahramanları, kahramanların vazifeleri, olayların işleyişi gibi pek çok yönden Lâmi'î Çelebi'nin aynı tarzda yazılan Münâzara-i Sultân-ı Bahâr Bâ-şehriyâr-ı Şitâ adlı eserinde benzetilmektedir. Ancak Berf ü Bahâr, söz konusu eser kadar hacimli olmamakla birlikte dilinin ağırlığı yönüyle de ondan ayrılmaktadır. Ayrıca Lami'î Çelebi'nin eserinde görülen başkahramanların mektuplaşmalar vasıtasıyla ortaya çıkan diyaloguna, tartışmalarına Berf ü Bahâr'da rastlanmaz. Yukarıda da belirttiğimiz gibi bu durum yani münâzaranın esası olan tartışmanın Berf ü Bahâr'da bulunmayışı, eserin yalnızca bir mücadeleden ibaret oluşu, onu münâzara tarzında ortaya konulmuş diğer ürünlerden ayırmaktadır. Ayrıca eser, konu itibariyle bahâriyye ve şitâiyyelere benzetmekle birlikte tahkiyeli anlatımıyla ve alegorik oluşuyla bahâriyye ve şitâiyyelerden farklı bir özellik sergilemektedir.

KAYNAKÇA

- ABDÜLKADİROĞLU, Abdülkerim, İsmail Belig, **Nuhbetü'l-Âsâr Li-Zeyl-i Zübdeti'l-Eş'âr**, "Sıdkî Paşa" maddesi, Ankara 1985.
- Ahmed Resmî, **Sefinetü'r-rü'esâ (Halifetü'r-rü'esâ)**, "Sıdkî Paşa" maddesi, Taşbaskı, İstanbul 1269.
- AKARCA, Döndü, "*Şitâ'iyye Nesiplerinde Dil, Anlatım ve Muhtevâ Özellikleri*", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi, Adana, 2003.
- AKKUŞ, Metin, **Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebî Türler ve Tarzlar**, Fenomen Yayınları, Erzurum 2006.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

- AKSOY, Hasan, “*Münâzara*” maddesi Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C.6, Dergâh Yayınları, s.468-469.
- ARSLAN, Mehmet, **Sıdkî Paşa Gazavât-ı Sultân Murâd-ı Râbi‘ (IV. Murâd’ın Revân Seferi)**, Kitabevi Yayınevi, İstanbul 2006.
- COŞKUN, Menderes, “*Klâsik Türk Şiirinde Mürekkep İstiare, Temsilî İstiare ve Alegori*”, Bilig, S.38, 2006, s.51-70.
- ÇAPAN, Pervin, Mustafa Safâyî Efendi, **Tezkire-i Safâyî**, “*Sıdkî Paşa*” maddesi, AKMB. Yayınları, Ankara 2005.
- DİRİÖZ, Meserret, “*Türk Edebiyatında Münâzara*” Millî Kültür, C.2, S.1, s.20-22.
- EĞRİ, Sadettin, **Bir Bursa Efsanesi Münâzara-i Sultân-ı Bahâr Bâ-Şehriyâr-ı Şitâ**, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2001.
- ERDOĞAN, Mehtap, “*Sıdkî Paşa Divanı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas 2005.
- İstanbul Kütüphaneleri Yazma Divanlar Kataloğu**, “*Sıdkî Paşa*” maddesi, C. II, İstanbul 1959.
- KIZILTUNÇ, Recai, “*Bursalı Lami-i Çelebi’nin Münazara-i Sultan-ı Bahar Ba-Şehriyar-ı Şita Eseri*” (İnceleme-Edisyon Kritikli Metin) (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum 2005.
- KÖKSAL, M. Fatih, “*Münâzara-Türk Edebiyatı*” maddesi, TDV İslam Ansiklopedisi, C.31, s.580-581.
- KURNAZ, Cemal, TATCI, Mustafa, Mehmet Nâil Tuman **Tuhfe-i Nâilî**, “*Sıdkî Paşa*” maddesi, C.II, Bizim Büro Yayınları, Ankara 2001.
- KÜÇÜK, Sabahattin, **Bâkî Divanı**, TDK. Yayınları, Ankara 1994.
- LEVEND, Agah Sırrı, **Türk Edebiyatı Tarihi**, TDK. Yayınları, C.I, Ankara 1988.
- Mehmed Süreyyâ, **Sicill-i Osmânî**, “*Sıdkî Paşa*” maddesi, C. III, İstanbul 1311.
- Müstakim-zâde, **Mecelletü’n-Nisâb**, “*Sıdkî Paşa*” maddesi, Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi Bölümü, No: 628.
- ÖZCAN, Abdülkadir, Şeyhî Mehmed Efendi, **Vakâyî’u’l-Fuzalâ**, “*Sıdkî Paşa*” maddesi, C. I, İstanbul 1989, s. 675, 676.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

-
- ÖZKAN, Feridun Hakan “*Şabanzade Mehmed Muhteşem ve Münazara-i Tiğ u Kalem’i*”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon 1997.
- SUCU, Nurgül, “*Sâlim ve Muhâvere-i Rind ü Zâhid Adlı Eseri*”, Türklük Bilimi Araştırmaları, S.22, Niğde 2007, s.119-148.
- TANYILDIZ, Ahmet, “*Firdevsi-i Tavil Münazara-i Seyf ü Kalem*”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara 2005.
- TANYILDIZ, Ahmet, “*Uzun Firdevsî ve Münâzara-i Seyf ü Kalem’i*”, Türklük Bilimi Araştırmaları, S.22, Niğde 2007, s. 163-188.
- YAVUZ, Yusuf Şevki, “*Münâzara*” maddesi, TDV İslam Ansiklopedisi, C.31, s.576, 577.
- YILMAZ, Kâşif, Güftî, **Teşrifatü’ş-şu‘arâ**, AKMB. Yayınları, Ankara 2001.
- YÜCEL, Ayşe, “*Türk Edebiyatında Münâzara ve Şenlik’in Münâzaraları*”, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Dr. Himmet Biray Özel Sayısı, s.324-335.